

Șef Rabin dr. MOSES ROSEN

Pericopa ȘEMOT (Exodus 1—1)

ÎNCEPUTUL EPOPEII*)

וַיִּסְמֶן מֶלֶךְ הַדָּשׁ עַל מִצְרַיִם אִשֶּׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (שמות א-ה)

„Și se ridică un rege în Mișraim care nu-l cunoscuse pe Iosef” (Exodus 1, 8). Odată cu primele rinduri ale celei de-a doua cărți a Bibliei începe itine-rarul istoric al poporului evreu. Spre deosebire de prima carte, care e o cronică a vieții patriarhilor, cea pe care o deschidem în acest Șabat pune în locul vieții de familie pe aceea a colectivității. Interesant e că noțiunea de popor עַם, ca atribut al fiilor lui Iacov, apare pentru prima dată la începutul acestei cărți și ea pornește din gura primului antisemit al istoriei: Farao. Prin ura sa sălbatică, prin prigoana fără de cruțare ce o dezlănțuie împotriva lor el izbuteste să închege legăturile dintre ei, să-i pătrundă de conștiința că avind un destin de suferință comun trebuie să se unească în jurul unui ideal comun. Tiranul de mai târziu, Haman, poartă denumirea de צוּר הַיְּהוּדִים „dușmanul evreilor”, însuși cuvîntul צוּר poate fi tradus și prin „cel ce leagă”, căci, într-adevăr, prin primejdia colectivă pe care le-a creat-o, Haman a sudat legăturile dintre cei meniți să-i fie victime. Pe drept cuvînt, învățații Talmudului exclamă נִבְרָה הִסְתַּר טַבְעָה „Mai mult decît cei 48 de profeți și cele șapte femei profete care au predicat evreilor drumul binelui, mai convingătoare decît toate aceste chemări la realitate a fost pecetea dată de Ahașveroș lui Haman pentru exterminarea lor” (Meghila 14). Cele mai inspirate profeții, cele mai înțelepte îndemnuri n-au cutremurat inimile și n-au mobilizat conștiințele cit au izbutit s-o facă uneltirile farao-nilor sau hamanilor care s-au succedat.

Ideea aceasta e exprimată dealtfel și în versetul capitolului biblic al acestei săptămîni וְכִשְׁמֶר יַעֲקֹב אֶת־בְּנֵי יִרְמְיָהּ וְכֵן יִרְמְיָהּ וְכֵן יִרְמְיָהּ „și cu cît l-au chinuit mai mult cu atît mai mult s-a înmulțit, cu atît mai mult s-a întărit” (Exodus 1, 12).

Semnificativ e faptul că primul val de ură între popoare amintit în Biblie nu pornește de jos în sus, din mijlocul masei spre palatul satrapului, ci dimpo-trivă. Îndemnul la pogrom și jaf, răspindirea calomniei, veninul urii, toate acestea vin de la monarh.

וַיִּאמֶר אֶל עַמּוֹ „El zise către poporul său” (Ibidem 1, 9). El e acela care cheamă la crimă și nu poporul său, care era la fel de asuprit ca și evreii. El e acela care are nevoie de un țap ispășitor spre a canaliza asupra lui toate nemul-tumirile norodului. Spre a-și continua regimul de cruntă împilare, el are nevoie de diversivna care să abată clocotul de revoltă al mulțimilor în altă parte. Palatele, piramidele sale sînt construite cu sudoarea și singele robilor săi, egipteni și evrei laolaltă. Spre a împiedica o răscoală a sclavilor, e necesară semănarea zizaniei între ei. De cite ori n-aveau să recurgă diversii faraoni ai istoriei la rețeta precursorului lor? De cite ori nu s-a adevărit de-a lungul milenilor constatarea că „nu poate fi liber un popor care asuprește un altul”? Nu numai apele Nilului că, pus capăt la mii de vieți, ci riuri de sînge s-au scurs în istoria omenirii: căci dacă la început cădeau victimă urmașii victimelor lui Farao, și alte popoare urmau același drum al martiriului, fiind minate în războaie duse pentru înmulțirea bogățiilor tiranilor.

אִשֶּׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף „Care nu l-a cunoscut pe Iosef” Farao n-a vrut să-l cunoască pe Iosef, simbolul înfrățirii între cele două popoare. El a făcut ca să fie uitată figura celui care și-a închinat puterile luptei împotriva foametei, care s-a străduit pentru binele mulțimilor, fără deosebire cărei nații aparțineau.

Farao a aruncat vîlul uitării asupra celui care era denumit „visătorul”. Sclavii săi nu trebuiau să viseze. Imaginația lor n-avea voie să evoce vremuri mai bune, fantezia lor se cerea înăbușită, pentru ca să nu-și a zborul spre zările libertății și bunăstării, idealurile lor erau menite sugrumării, ca nu cumva să-și inchipue că e cu putință o altă viață decît cea de rob.

El, Farao, n-a vrut să învețe nici din lecția vieții lui Iosef, care demonstra că în zadar sînt uneltirile, în van fărădelegile, dacă Providența le năruiește. Iosef, cel menit să fie rob, ajunge pe piscurile mării și lucrurile se întîmplă anapoda de cum au dorit cei ce voiau să-l încredințeze pieirii.

Farao n-a izbutit însă, precum sortite eșecului au fost și toate încercările de acest fel ale urmașilor săi. Cartea Șemot începe o epopee a luptei pentru libertate, care va fi pină la urmă încununată de victorie.

Pericopa VAEIRA (Exodus 6—2)

SĂ-L CAUȚI PE DUMNEZEU LA BUCURIE

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וַיְקַרְא לִמִּשֶׁה וְלֵאחֵרָן וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם חֲמָתִי הָעֵם (שמות ט-כ)

„Farao trimise și-i chemă pe Moșe și pe Aron și le zise: Am păcătuit de data aceasta” (Exodus 9, 27).

Atitudinea lui Farao față de nenorocirile ce se abat asupra-i e menită să slujească drept învățătură. El nu înțelege la început noțiunea Părintelui Unic al întregii Creațiuni. Sugestivă e, în această privință, povestirea midrașică.

Cînd Moșe și Aron îi aduc primul mesaj al lui „Hașem” — Dumnezeu-Unic, Farao a deschis pomelnicul zeităților sale. Erau acolo înșirați cu toții; erau zeii cărora omul primitiv îi se închina de spaimă. Forțele naturii îl înfricoșau și el implora pe fiecare dintre ele. Frica era motorul idolatriei și cultivarea ei funda-mentala, în același timp, sistemul social sclavagist, care furniza lui Farao puterea. Piramidele constituiau simbolul acestui sistem; o bază largă, milioane de robi iostovindu-se pentru a clădi huzurul unui singur virf, Farao. Era deci o credință religioasă potrivită pentru nemiloasa exploatare a oamenilor.

În catastrofele zeităților acestea în zadar a răsfătat Farao pagină cu pagină. Pe „Hașem”, Dumnezeul dragostei, părintele tuturor oamenilor, nu l-a găsit. „Cine e acest Hașem?”, întreabă el și continuă, „Nu-l cunosc pe Hașem”.

Moșe îi răspunse ironic: „Nu-l căuta pe Dumnezeul în numele căruia vor-besc în opusul idolilor tăi” „מֶה לֹא בִּכְהֹן בְּבֵית הַקְּבֻרֹת”.

* Din vol. „Învățături biblice”, ed. a III-a.

(Continuare în p. 4)

42 de ani de la pogromul legionar din București

În seara zilei de joi 6 ianuarie 1983 (22 Tevet 5743) a avut loc, după calen-darul evreiesc, a 42-a aducere a aminte, „HAZKARA”, a pogromului săvîrșit de bandele fascisto-legionare, în mijlocul cartierelor Văcărești și Dudești din Ca-pitală, împotriva populației evreiești.

În decursul aceluia pogrom au fost ucîși, în groaznice chinuri, 130 de evrei, in-telectual, clerici, dascăli, ofițeri, conducă-tori ai comunității, studenți etc. Unii dintre ei au fost spînzurați în cîrligile din abator, iar pe trupurile lor s-au în-scris cuvintele „carne cuse”.

Din Templul coral din str. Sf. Vineri, au fost scoși cantorul Osias Kopstuck,

coristul Andrei Klein, enoriașul Carol Hofmayer din mijlocul rugăciunii și duși spre a fi măcelăriți în pădurea Jilava.

Au fost incendiate temple și sinagogi. Mărețul edificiu al Templului sefar din str. Banu Mărăcine a fost prefăcut în scrum. Sinagoga din str. Atena, „Bet Hamidrăș-Vechi”, din Calea Mosilor, și altele au fost încredințate flăcărilor. Sute de prăvălii au fost devastate, jefuite și incendiate.

M. R.

(Continuare în p. 6)

„Copii, să țineți minte povestea noastră, povestea martirilor noștri”

HAMIȘA-ASAR BIȘVAT.

Dacă ar fi să definim importanta zilei de Hami-ș-a-Asar Bișvat în calen-darul iudaic, am fi înclina-ți să răspundem că Anul nou al pomilor se autode-finește. Ideea de clicică înnoire a regnului vegetal e afirmarea însăși a mira-colului existenței terestre, de la firul de iarbă la via-ța omenescă. Da, ne con-tinuăm, ne înodăm unii pe alții în minunata operă a nescăteii Puteri Crea-toare.

Privim cu ochii minții spre rădăcinile puternice ale copacului și privim aceea spre demnitatea trunchiului urcîndu-și ra-murile spre cer. E o lec-ție pe care trebuie să ne-o însușim. De la firul de iar-bă să învățăm ce înseam-nă speranța și voința de supraviețuire. Nici o pia-tră de pavaj, oricît de grea, nu e aptă să împie-dice fragila lance verde de a-și face loc spre lumină. Fiîndcă numitorul comun al tuturor sărbătorilor iu-daice, deci și al lui Hami-ș-a-Asar Bișvat, e lumina, care transfeată în regnul uman e sinonimă cu învă-țătura, civilizația. Faptul

e confirmat în Talmud: a planta „pomul vieții” în-seamnă a însufla în min-tea și-n sufletul omenesc nevoia, setea de cultură. Și așezîndu-și rădăcinile în inimă, gestul tre-buie făcut cu simplitate, cu modestie. „Cea mai bună carte e lumea”, spu-ne Șalom Alechem. Și na-tura, am adăuga noi.

Popor de agricultori și păstori în lădă antică, evreii au considerat că „omul e asemenea copacu-lui de pom timp”. În clipele de îndoielă au ridicat pri-virea spre ei ca spre un simbol al încrederei în strădania muncii lor.

Anul nou al pomilor este mereu o chemare la impe-riativul păcii. Există în Talmud o parabolă în acest sens. Înțeleptul Honi a în-tîlnit un bătrîn care să-dea un pom ce urma să rodească abia peste 70 de ani. Honi l-a întrebat pe grădinar dacă speră să mai trăiască atît. „Precum părinții mei au sădit pomi pentru mine, a răspuns bătrînul, tot astfel mun-cesc eu pentru a asigura copiilor mei hrana lor”. Este o utit de nezdrun-ci-

nată încredere în biruin-ța vieții, ca substanță transmisibilă, asupra mor-ții, mereu înfrîntă prin urmași, o lecție despre că-rămida pe care sîntem da-tori s-o punem fiecare la mersul înainte al umani-tății, o replică atît de fi-rească și de măreață, în același timp, la „deșertă-ciunea deșertăciunilor”, încît Anul nou al pomilor se transformă într-un imn ce nu îngăduie vio-lenței și crimei — de la săgețile cărora Avraham le răspundea cu spice de grîu, pînă la amenințarea armelor moderne, cărora urmașii lui le răspund în fiecare an prin această sărbătoare-poem — să su-grame liniștea și bucuria de a trăi.

Consumăm în ziua de Hamiș-a-Asar fructe din Tara Sfîntă și binecuvîntăm rodul ei și al întregu-lui Pămînt. Anul nou al pomilor! Altea generații de copii ai Diasporei au știut și știu, gustînd în această zi curmale, smo-

E. SUHOR

(Continuare în p. 4)

RUBINSTEIN

Murise? Ochii aceia albaștri-apoși, ochii Leei transmiși copiilor ei și copiilor copiilor ei, nu mai luminau în fața pianului deschis? Și totuși, știrea, transmisă de televiziune, anunțând încetarea din viață a unui din cei mai mari artiști contemporani, urmată de un fragment chopinian interpretat la pian de Arthur Rubinstein, era reală.

Părea chipul unui „senior al pianului”, cum îl numise odată Valentin Gheorghiu, dar mie îmi venea să-i trec un braț pe după gât și să-l sărut, așa cum făceam cu bunicul când venea acasă de la lucru. Nu. Chipul lui Rubinstein la pian nu făcea parte din componentele unui bust impenetrabil. Venerația care te cuprindea ascultându-l venea din altă parte. Rubinstein oficia. Cum? Așa cum poate fi definit actul creator: trebuie ca-n momentul acela să ne aducem aminte de toți oamenii pe care i-am cunoscut, de mulțimea întâmplărilor ai căror eroi voluntari sau involuntari am fost, să le retrăim cu vibrația emoțională retrospectivă care discerne, sublimază și înfrumuzează întreaga gamă de trăiri omeniești pe care le-am cunoscut. Fiindcă iubind viața, ea ne jubeste la rindu-i. Așa spunem toți atunci când toastăm: „Lehaim!” — „Spre viață!”. Așa se confesase (și se va confesa atît timp cît oamenii vor avea nevoie de Bialik și Tolstoi, de Bellow și Beethoven, de Chagall și Enescu) și Arthur Rubinstein în „Amintirile” sale: „Am observat, prin experiență și printr-o exa-

minare atentă, că Providența, Natura, Dumnezeu sau, pe scurt, Puterea Creatoare par să favorizeze pe acele făpturi care acceptă și iubesc viața în mod necondiționat. Și eu sînt, fără îndoială, unul care aparține acestei categorii”.

Dar miștile? Miștile sale care vorbeau cu fiecare clapă a pianului, tovarășul și prietenul său cel mai bun, de-o viață întreagă? Cum pot fi „prinse” miștile acestea?

Cine este (perfectul compus nu se deadează cu subiectul) Arthur Rubinstein? Un ambasador al poporului evreu în eternitate. Nu numai fiindcă a protestat împotriva oricărui act de atentat la adresa civilizației umane, fiindcă, solidar cu milioanele de martiri evrei uciși în lagărele naziste din timpul celui de-al doilea război mondial, a refuzat să mai cînte vreodată în Germania, fiindcă a continuat să lupte pînă în ultima clipă împotriva antisemitismului, fiindcă a sprijinit cu atîta devotament activitatea catedrei de muzicologie de la Universitatea Ebraică din Ierusalim, care-i poartă numele. Ci, fiindcă, asemeni lui Pinhas Zuckerman, violonistul care a cîntat în fața reprezentanților Națiunilor Unite, sub bagheta lui Zubin Mehta, cu prilejul împlinirii a 35 de ani de existență a O.N.U., încercă să transmită omenirii ceva din armonia vieții sunetelor, aducînd în degete ramura de măsline a porumbelului din arca lui Noah.

E. S.

Arthur Rubinstein împreună cu Teddy Kolek, primarul orașului Ierusalim

Lui ARTHUR RUBINSTEIN

Nesfîrșitele daruri

Clape albe clape negre

degetele tale

îmbîlznesc clapele

Datorită fie ard, plîng, dansează

Nu este tîrziu

să te ascult din nou

să te invoc

cînd este atîta liniște

Altădată

povestea ta

a tîrșușorului în care te-ai născut

din care ai plecat

spre înțelegere

mă lămurise

Să nu crezi

că am uitat

cum viscolește peste hornuri

sub clapele tale

albe — negre

cum se evaporă obiectele

cum fumegă norii

cum rodește lutul

Pianul tău respiră

pînă la stele

îederă fremătătoare

suris pe fața copiilor

aripă de pasăre

visînd prin aerul pur

Tot ce mi-ai spus

s-a trezit vîpăie

de parcă a intrat pe ușă

stăpinul

să aprindă lumina

Să vină castelanul

să ne mistuim

în povestea

deschisă întrebărilor

să ne ridicăm

fulger

pe cerul

cîndva temător

Dar feeric

zvîcnește cu toți sorii

la pragul planetelor

prin arterele tinerești

Ninge peste noi

cu note sumedenie

Notele și-au acoperit

numele

Asadar

nimic despre tine

vrăjitorule

HENRI ZALIS

Pe trepte de cîntec

Degete și mînte

coborînd din harpa

de David vrăjită

hai să zburăm

cu profeții

peste milenii de ură

și dincolo de ziduri surpate

să ridicăm împreună

din clape albe și negre

înnuri de slavă

pe trepte

de cîntec levitic

reîncarnaf în corul

etern al iubirii.

IZSAK MARTHA
Tg. Mureș

MICROCRONOLOGIE

— Arthur Rubinstein s-a născut la 28 ianuarie 1887, la Lodz, în Polonia.

— Debutul oficial a avut loc la Berlin, la vîrsta de 10 ani (sub bagheta lui Joseph Joachim).

— Și-a început studiile muzicale în Polonia și le-a continuat la Berlin, avînd ca profesor pe Breithaupt.

— În 1899 apare ca solist al Orchestrei Filarmonice din Varșovia (dirijor Emil Milnerski, care devine mai tîrziu soacru său).

— În 1906, la 19 ani, în cadrul primului turneu în S.U.A., a cîntat împreună cu Orchestra Filarmonică din Philadelphia.

— A cîntat alături de mari personalități ale vieții muzicale ca: Paderewski, Eugene Ysaye, Fritz Kreisler, Jacques Thibaud, Pablo Casals, Iasa Heifetz, Gregor Piatigorsky, E. Feuermann.

— După primul război mondial se stabilește la New York.

— În registrul său interpretativ se numără Chopin, Beethoven, Schumann ș.a.

— Dă circa 150 de concerte pe an, multe dintre acestea în scopuri de binefacere.

— După al doilea război mondial dă concerte la Londra și New York. În Israel cîntă onorific, alături de Orchestra Filarmonică de aici.

— În 1963, la Universitatea Ebraică, din Ierusalim, se înființează catedra de muzicologie „Arthur Rubinstein”.

— În 1964, a fost invitat de onoare la Festivalul „George Enescu”.

— Viața și activitatea lui Arthur Rubinstein au constituit subiectul unui film denumit „Dragostea de viață”, realizat în 1969.

— În 1975, în Editura Muzicală din București apare, în traducere românească, volumul autobiografic „Amintiri”.

— La 20 decembrie 1982, încetează din viață.

„Cîntarea treptelor”

Noul roman al lui Volf Tamburu „Șir hamaalot”, „Cîntarea treptelor”, apărut de curînd în editura „Kriterion”, merită o deosebită atenție, nu numai pentru că este a zecea carte publicată în decurs de 45 de ani de eminentul prozator V. Tamburu, ci, mai ales, pentru că este o operă de autentică maturitate și măiestrie artistică.

Intitulîndu-și romanul psalmistic „Cîntarea treptelor”, cu evidentă aluzie la spiritul și patosul etic de care este înfuzat, autorul nu a bănuit că unii critici literari vor insista asupra cifrei patruzeci și cinci. Ani în care creația lui Tamburu s-a lărgit și adîncit, s-a diversificat, s-a îmbogățit în toate privințele și a fost apreciată, prețuită și bine primită de critici și cititori din lumea întreagă. Trei jurii, două în S.U.A. și unul al Uniunii Scriitorilor din R.S.R., i-au acordat premii, o recunoaștere publică a valorii operei tamburiene.

E cazul să amintesc că am fost printre primii săi recenzenti, în 1937 și 1938, și că i-am urmărit cu interes și simpatie, cu prețuire și satisfacție drumul ascendent în creația sa literară. Iată de ce îmi permit să subliniez că, oricare ar fi caracterul unui capitol din romanul „Cîntarea treptelor” — plin de exegeze sau filozofic, moralizator, parodic, ironic sau autoironic teribilist, degajat, discursiv sau sobru, aluziv, pitoresc, metaforic, fabulist sau trubaduresc —, nu putem nega „subtextul”, care străbate ca un fir roșu întregul roman, subtext de încercate frămîntări etice, de dor de adevăr, sete de dreptate, năzuință de omenie și înălțare. Întreaga operă a lui V. Tamburu este o sinteză între străvechiul patos etic al profeților evrei și cele mai înaintate

idei ale epocii noastre, ale României de azi.

Să urmărim acum desfășurarea acțiunii romanului, să-l urmărim pe autor de-a lungul drumului său prin labirint sau pe drum drept, să urcăm și să coborîm pe treptele sale simbolice, împreună cu eroii săi, care nu sînt simple personaje de roman, ci autentici eroi ai timpului nostru; să savurăm evocările sale din trecutul îndepărtat sau apropiat, subtilile sale analize de stări sufletești, cugetările înțelepte, constatările bunului simț, aprofundarea cotidianului. Putem gusta paleta sa largă de mijloace artistice, meșteșugul său de scriitor, de autenticitatea eroilor săi.

Romanul lui Tamburu începe cu o dublă predoslovie, prin care se autocaracterizează: „O povestire despre niște oameni simpli, atrași, apoi lăsați în voia valurilor, cu un destin complicat, ieșit din comun”. A doua prefată, versificată cu tîlc, redă esențialul cărții. Un tînar țigan, în plină ascensiune, grație activității sale obștești, pășeste într-o lume în devenire, pe un drum uneori spinos, plin de năzuințe și fătăduieli, de speranțe și dezamăgiri. Se înfîlnește cu Beti Marcovici, o fată maturizată de activitatea ei socială, des-teaptă și devotată. Amîndoi se află pe aceeași treaptă a vieții. Dar cine are acum vreme pentru dragoste? Totuși, tînerii se plac, poate prematur și unilaterali...

Versurile, în stil rapsodic, au un rafinament mangerec. Romanul e situat în

I. KARA

(Continuare în p. 4)

Cuvinte înaripate

PLURALE

Sînt cel puțin două substantive ebraice care s-au răspîndit în lume sub forma pluralului, deși înțelesul este singular. Cînd e nevoie de un plural, se adaugă semnul din limba respectivă la desinența de plural ebraică.

Asupra faptului a atras atenția în 1933 profesorul Jacques Byck, într-un articol scris în colaborare cu mine, intitulat Influența pluralului asupra singularului substantivelor în românește și publicat în primul număr al revistei Bulletin Linguistique, pe care o scotea acad. Al. Rosetti.

Cele două cuvinte sînt serafim și heruvim. Primul pornește de la ebraicul saraph, cu pluralul seraphim, care a trecut în greaca veche sub forma serapheim, de acolo a fost preluat în latină, seraphim, de unde a ajuns în toate limbile apusene: în franceză séraphin, în spaniolă serafín, în engleză seraph și seraphim, în germană Seraph, în vechea slavă (ajuns prin greacă) serafim, de unde în rusă și în română serafim.

Cel de-al doilea termen este în ebraică keruv cu pluralul keruvim. Acesta nu apare în dicționarele vechi grecești, și probabil că a fost preluat, în limbile occidentale, din latina medievală,

unde este atestat sub formele cherubim și cherubin: în franțuzește avem pe cherubin, în germană Cherub; Cherubin, în engleză cherub, în vechea slavă heruvim, de unde în rusă și în română heruvim. Cum se vede, numai germana și engleza au păstrat forma singularului.

Cu toată absența din dicționarele vechi grecești, cred că termenul a fost folosit și în greacă, de unde îl va fi luat latina. Îl găsim în greaca modernă, iar latina și vechea slavă arată, prin forma pe care au adoptat-o, că au preluat cuvîntul din greacă. De altfel și adoptarea formei de plural se explică tot prin greacă: grecii nu aveau substantive terminate în -b și în -ph, deci au fost nevoiți să mai adauge ceva la urmă.

Înțelesul ambelor cuvinte este „înger de rang superior”. În engleză, cherub, în afară de „înger”, mai înseamnă și „copil draguț”.

S-au format în diversele limbi și derivate de la cele două teme: ca exemplu voi cita numai formele românești serafimic, serafic, cu înțelesul de „curat, neprihănit”, și heruvic, numele unui înn religios.

AL. GRAUR

MERIDIANE • MERIDIANE • MERIDIANE

Florența, leagăn al științei și artei italiene, renumit prin operele de seamă, create de străluciți reprezentanți ai literaturii: Dante, Petrarca, Boccaccio, ai sculpturii: Botticelli, Leonardo da Vinci ș.a., oraș în care ideile umaniste au căpătat, de secole, cea mai înaltă dezvoltare, Florența a fost și martora zbuciumatei istorii a comunității evreilor din oraș. Sărbătorirea recentă a centenarului sinagogii sale, organizată de Secția europeană a Federației Sefarde Mondiale, a constituit cadrul evocării rădăcinilor seculare ale prezenței evreiești în această metropolă a culturii, a dat ocazia schițării portretului istoric al comunității evreilor florentini.

Mijlocul secolului al XV-lea este recunoscut ca perioada de formare a acestei comunități, dar neguțatori și meșteșugari evrei s-au aflat încă din perioada romană pe aceste meleaguri. Deși fuseseră chemați aici pentru a contribui la stimularea economică a orașului și deși primiseră o scrisoare de protecție din partea Papei Martin V, în general evreii au întâmpinat ostilitate din partea populației orașului. Timp de o sută de ani, legați parca de soarta familiei Medici, protecție a lor, evreii erau ba expulzați, ba rechemati, ba supuși unor măsuri discriminatorii, ba încurajați. La venirea lui Alexandru de Medici la putere (1531), măsurile antievreiești au fost abolite. Un alt reprezentant al familiei, Casimo I (1537—1574) și soția sa, Eleonora de Toledo, înțelegerea bune relații cu familia Abbravanel din Neapole. La sfatul lui Iacob Abbravanel, el i-a invitat pe negustorii, evreii și neevreii, să se stabilească la Florența. Deși Casimo I autoriză autodafeurile Talmudului în numeroase orașe din ducatul său (1553), oferă, totodată, refugiu multor evrei care părăsesc statul papal din cauza măsurilor represive ale Papei Paul IV. Casimo I și-a schimbat atitudinea fiind a încercat să obțină consimțământul Papei pentru ascensiunea sa la titlul de duce. Sub Papa Pius al V-lea, el a reintrodus obligativitatea pentru evrei de a purta semnul distinctiv discriminator (1567) și a creat un ghetoevresc (1571). În acest timp, dezvoltarea vieții intelectuale evreiești corespundea dezvoltării culturii florentine. Oamenii de literă evrei erau stimati la curtea lui Lorenzo de Me-

dici, mare sprijinitor al științei și artei, de către oameni de știință și de scriitori ai epocii. Elia Delmedigo, Iohanan Alemanno și Abraham Farissol se aflau în relații strînse cu grupul de umanisti și savanți neevrei. În jurul lui Iehiel, fiul lui Isaac de Pîsa, numit „Lorenzo cel

colui XVI o mare strălucire, comunitatea evreilor florentini nu număra mai mult de 100 de familii. Dar numărul evreilor din Florența creștea simțitor în a doua jumătate a secolului XVI. În același timp, însă, ei fură constrinși să părăsească orașele de provincie pentru a se așeza în

forme propuse de legiuitor s-a terminat cu atacarea ghetoului. La 25 martie 1799 evreii din Florența au obținut emanciparea politică, în urma intrării armatei napoleoniene. După plecarea francezilor ei și-au păstrat libertățile, iar după restaurarea marilor duci se bucurară chiar de o largă toleranță. În 1848 obținură egalitatea în drepturi, prin Constituția acordată de marele duce Leopold II, iar în 1859, când Toscana fu încorporată regatului Sardiniei, ei deveniră cetățeni recunoscuți ai noului regat.

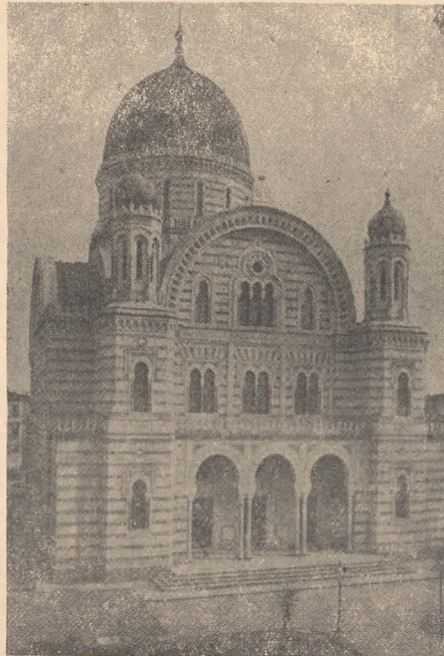
La sfârșitul secolului al XIX-lea, Seminarul rabinic italian a fost transferat de la Roma la Florența și pus sub conducerea lui Samuel Hirsch Margulies. Comunitatea din Florența a devenit de atunci centrul culturii iudaice în Italia.

În deceniul al patrulea al secolului XX, la Florența trăiau peste 2 700 de evrei. Ocuparea orașului de către trupele naziste, în toamna anului 1943, a avut consecințe tragice, în pofida sprijinului dat evreilor de numeroși neevrei. La 6 noiembrie 1943 a pornit de la sinagogă primul convoi de deportați evrei în lagărele de exterminare. Cinci zile mai târziu i-a venit rândul unui alt grup, strîns de nazisti în biserica „Carmine”. Printre cei din acest grup se afla Nathan Cassuto, fiul lui Umberto Cassuto, care își părăsise cariera de fizician pentru a asigura conducerea spirituală a comunității. La 6 iunie 1944, 16 evrei bătrîni au fost ridicați din azil pentru a fi deportați în Germania. La sfârșitul războiului n-au mai rămas în Florența decât 1 600 de evrei. Numărul lor a scăzut, fiind în 1965 doar 1 270, dintr-un total de 455 000 de locuitori, ca urmare a unui permanent excedent al mortalității. Astăzi, trăiesc în Florența și împrejurimile sale aproximativ 1 200 de evrei. În 1966, în cursul marii inundații a râului Arno, marea sinagogă a orașului a suferit grave deteriorări, multe obiecte de cult, cărți de rugăciune au fost distruse. Sinagoga, construită în 1882, este de rit sefard, dar există, de asemenea, și o casă de rugăciune askenazi.

Comunitatea dispune de o grădiniță de copii, de o școală elementară și de un colegiu, precum și de o casă de bătrîni. Apare cu regularitate revista, în limba italiană, „Evreii din Europa”.

Istorie florentină

Sinagoga din Florența

Mare” al comunității evreiești, s-a strîns un grup de oameni de cultură. Giannozzo Manetti, Marsilio Ficino, Piço della Mirandola și mulți alți neevrei se inițiară în domeniul limbii ebraice, literaturii și filozofiei iudaice.

Deși literatura și poezia evreiască, precum și studiile iudaice cunoșteau în a doua jumătate a secolului XV și în se-

capitală. În 1571, o nouă lege, neaplicată, însă, cu strictețe, constrîngea pe evrei la respectarea limitelor ghetoului și la un comerț numai de „mină a doua”.

Marele duce Leopold I (1765—1790) a acordat cîteva drepturi civile evreilor, inclusiv dreptul de vot la consiliul municipal (1778). Dar, numai după doi ani, o manifestație antisemită contra unor re-

Simpozion cu tema „DEȘERTUL”

Preocuparea oamenilor de știință pentru îmbunătățirea condițiilor de viață în deșert și pentru supunerea deșertului nevoilor omului este de-a dreptul tulburătoare.

La sfârșitul anului trecut, o delegație de oameni de știință a Universității Ebraice, din Ierusalim, condusă de decanul Facultății de agricultură, prof. Amram Ashri, a luat parte la un simpozion în Las Vegas, împreună cu oameni de știință din 30 de universități din Nevada, cu tema „Adaptarea și supraviețuirea omului în deșert”. Participanții americani proveneau de la filialele din Las Vegas și Reno ale Universității din Nevada și de la Institutul pentru cercetarea deșertului, care funcționează în aceste două orașe.

Simpozionul s-a deschis cu patru conferințe privind adaptarea omului la deșert din punct de vedere istoric-arheolo-

gic, probleme ale apei și folosirea regiunilor aride în producția agricolă. Participanții s-au împărțit apoi pe grupe de probleme: plante; oameni și animale; solul și irigația; schimbarea climă; resurse de apă în subsol; schimbări climatice de lungă durată în trecut.

Șase oameni de știință de la Universitatea Ebraică au venit din Israel special pentru simpozion, patru dintre ei de la Facultatea de agricultură și doi de la cea de medicină. Ceilalți participanți israelieni erau dintre cei care își petreceau anul de concediu de studii în S.U.A.

Oaspete de onoare a fost vicepreședintele Universității Ebraice, Simha Dinitz. „Prietenii americani ai Universității Ebraice” și Oficiul regional al acestei asociații pentru coasta de vest a Americii au contribuit la organizarea simpozionului.

au avut o convorbire pe probleme privind obștea evreiască din România. La primire au fost de față d. Emil Șechter, secretarul general al F.C.E., și d. ing. Theodor Blumenfeld, președintele Comunității evreiești din București.

Seara, oaspeții au asistat la serviciul divin de Kabbalat Șabat de la Templul coral din București.

FRANȚA: BEIT DIN

Există la evrei instituții care dăinuiesc din vremuri imemorabile, de fapt de cînd există poporul evreu. O asemenea instituție este Beit Din, tribunal rabinic, care, conform tradiției, are caracter colectiv și este condus de un președinte — Ab Beit Din.

Încă de la începuturile sale, poporul evreu a avut obligația sacră de a înființa asemenea tribunale pe pămîntul Țării Sfinte. Dar chiar de la revelația sinaitică, Beit Din s-a văzut depășind domeniul strict judiciar, extinzîndu-și competența la domenii cu caracter civic larg, dat fiind că practic în iudaism religie și civic se suprapun.

În comparație cu tribunalele rabinice din Israel, în Diaspora ele capătă, de la caz la caz, un anumit specific. Un exemplu interesant îl oferă Tribunalul rabinic din Paris, a cărui experiență a fost împărtășită recent, prin presa evreiască, de către Rabinul Michel Gugenheim. Acest tribunal are o sferă largă de responsabilități în cadrul vieții religioase a Comunității evreiești pariziene. În Israel, cașrutul, adică garantarea respectării normelor religioase în sectorul alimentar, cade în întregime în sarcina marelui rabinat, organism pe de-a-ntregul distinct de Beit Din. Dar răspunderea primordială a Tribunalului rabinic din Paris constă tocmai în organizarea și supervizarea cașrutului în toată multitudinea și complexitatea lui. După cum se știe, cașrutul nu se rezumă la ceea ce este legat de pregătirea cîrnii, ci și de cele ce privesc fabricarea vinului, supusă și ea unor reguli foarte stricte, a brînzeturilor, mezelurilor, a numeroase alte produse alimentare industrializate etc. etc., precum și la funcționarea măcelărilor, patiseriilor, restaurantelor evreiești etc. Toate acestea implică o foarte bună cunoaștere „la zi”, a stadiului industriei agroalimentare, a realităților în permanentă evoluție ale acestor ramuri.

Tribunalul rabinic din Paris, cu sediul în impozantul imobil al Consistoriului evreiesc (rue Saint Georges), ocupă un întreg etaj al acestui imobil. Toată aripa stîngă a etajului este rezervată serviciilor

de cașrut, iar aripa dreaptă — activităților legate de „statutul personal”, înainte de toate activităților exclusiv juridice de divorț, pentru ca de divorț să nu se poată folosi nici unul dintre parteneri în detrimentul celuilalt. După cum se știe, căsătoriile religioase, singurele care contează din punct de vedere iudaic, pot fi desfășurate prin pronunțarea ghetului, divorțul evreiesc. Spiritul de conciliere din Beit Din și experiența de viață a membrilor tribunalului joacă un mare rol în judecarea cazurilor de divorț, așa încît de multe ori ghetul nici nu se mai pronunță. În cazul în care, totuși, căsătoria se desface oficial, se urmărește să se evite, pe cît posibil, o formă traumatizantă a judecării.

Tribunalul rabinic din Paris dispune de o sală mare, de obicei foarte populată. Se solicită certificate de atestare a apartenenței la iudaism necesare numeroșilor candidați la Alia, certificate de celibat cerute de cei care vor să se căsătorească, copii de pe certificate de căsătorie (ketubot), certificate pentru evreii care provin din Paris dar trăiesc în țări în care dreptul religios are și funcție de drept civil (Israel, de exemplu). Viitoare soții solicită progătre religioase, copii proveniți din căsătorii în care numai mama este evreică solicită confirmarea identității lor iudaice, numeroși evrei vor pur și simplu să cunoască mai temeinic practicile religioase iudaice ș.a.m.d.

Șef Rabinul Parisului este și Ab Beit Din. În toate cazurile, la încheierea judecării colective în special, determinat este avizul președintelui tribunalului, autoritate religioasă supremă în cadrul consistoriului.

Și în comunitatea noastră funcționează, la București, Beit Din, condus de Șef Rabinul dr. Moses Rosen — Ab Beit Din-ul tribunalului. Ca și Tribunalul rabinic din Paris, Tribunalul rabinic din București are în răspunderea sa problemele de cașrut, cît și probleme de divorț, de orientare în aplicarea legilor iudaice etc.

VIZITĂ

Vineri 14 ianuarie a.c., comunitatea noastră a fost vizitată de o delegație formată din domnii: Charles Berk și Allain Safran, asistenți ai senatorului Charles Percy, președintele Comisiei de politică externă a Senatului S.U.A., și dna Nancy Steinton, asistenta senatorului Claiborn Peer.

Oaspeții au fost primiți de Eminentă Sa d. Șef Rabin dr. Moses Rosen, cu care

SĂ-L CAUȚI PE DUMNEZEU LA BUCURIE

(Urmare din p. 1)

Precum Cohenul, preotul religiei noastre, înfățișătorul cultului vieții, n-are ce căuta în cimitir, în împărăția morții, tot astfel pe Dumnezeu nostru nu-l vei găsi în pomelnicele tale, pline cu zeități moarte.

Într-adevăr, civilizația faraonică ne-a lăsat impresionante vestigii ale unui excesiv cult al morților. Săpăturile arheologice din valea Nilului dau la iveală minunate palate, menite a constitui lăcașul de veci al cadavrelor faraonilor. Un savant mod de conservare a acestora, pe care nici astăzi oamenii de știință n-au reușit să-l descopere, dovedește grija cea mare pe care o aveau bieții tirani ca și după moarte să le fie păstrate trupurile și, mai ales, să se „bucure” de același lux și să sălășuiască în același huzur.

Căutăm în numele căruia a vorbit Moșe era la polul opus. Nu în numele morții, ci în cel al vieții răsună cuvântul său. „Învățătura vieții” ne arată că „mai bun e un ceas de pocăință și fapte bune pe lumea aceasta, decât întreaga viață a lumii viitoare” (Tratatul Avot IV, 22). Credința lui Moșe nu îndeamnă să te resenzezi la suferință și mizerie pe această lume, făgăduindu-ți, în schimb, compensația în perspectivele lumii viitoare. Aici, pe acest pământ, e dator credinciosului să lupte și să muncească spre a fi un trai fericit pentru sine și pentru societate.

Nu în numele fricii, care ingenuchează moralul omului și-l reduce la robie, ci în numele dragostei, care îl înalță și-l face stăpîn al propriului său destin, a grăit Moșe. De aceea Farao n-a putut să-l înțeleagă.

Farao își amintește că „a păcătuit” numai cîl îl lovește nenorocirea. La fiecare din cele zece plăgi se cutremură și făgăduiește că își va îndrepta greseliile. De îndată ce trece plaga, dispăre însă și aparenta ameliorare a atitudinii faraonice.

Pe Dumnezeu să-l regăsim la bucurie, atunci cînd razele binefăcătoare ale soarelui fericirii ne luminează viața. Să ne ferim de obiceiul faraonic de a-l căuta pe Dumnezeu numai atunci cînd simțim loviți de soartă. Să nu-l căutăm la cimitir, să nu-l implorăm cuprînși de spaimă, ci „să-l iubim”.

Precum odinioară Farao s-a adresat lui Moșe și Aron, spunându-le „ce să fac?” „rugați-vă pentru mine”, tot așa unii coreligionari de-ai noștri cred că se achită de îndatorirea lor față de morți solicitînd rabinului sau cantorului să le țină locul la înălțarea rugilor de amintire a celor decedați. Ei uită că iudaismul nu cunoaște intermediari între om și divinitate și că numai ruga fierbinte izvorîră din sufletul credinciosului poate stabili comuniunea cu Dumnezeu.

Nu. Nu acesta e drumul iudaismului. „Cohenul n-are ce căuta la cimitir”. În cultul vieții, în munca neobosită, în elanul ce ni-l dă spre a atinge piscurile furtunii, în marea Naturii „să-l căutăm pe Dumnezeu și să-i răspundem precum odinioară a răspuns Moșe în clipa cînd l-a simțit pe Părintele crește: „Hineni” — „iată-mă”.

LOGICA ISTORIEI

(שמות ד') ויהי כב פרעה ולא שמע עינים כאשר דבר ד'

„Inima lui Farao rămase tare și nu-i asculta, așa cum a spus Domnul” (Exodus 7. 13).

Inima monarhului e impietrită. Mila îi este un sentiment necunoscut. Jalea și suferința pe care le răspîndește sint departe de a-l impresiona. Nici un sentiment de omenie nu-și găsește loc în ceea ce se numește „inimă” lui Farao. Rămîne deci întrebarea: dar creierul său, rațiunea sa e întreagă? Dacă acțiunile sale nu-s călăuzite de o inimă caldă, se află oare ele sub îndrumarea unei judecăți reci?

Nu. Niciind tiranii n-au știut să raționeze. Logica istoriei le-a fost întotdeauna inaccesibilă, confirmînd anticul proverb: „Pe cel ce vrea să-l piardă, Dumnezeu îi ia mințile”. Cu încăpăținare ei se îndreptau spre prăpastie, rămîind orbi în fața fenomenelor înlănțuite în cale.

Farao nu vrea să asculte de avertismente. Nedreapta-i orinduire e lovită, pe rînd, de plăgi. Ele sint simptomele unui proces de descompunere. Cu cit sînt însă mai grele lovirile ce se abat împotriva lui, cu atît mai înverșunată e lăcomia lui, cu atît de nestăvilită sălbăticia cu care își exploatează sclavii.

Lepra îi lovește trupul, ne povestește Midrașul. Organismul social, al cărui exponent este, e atins de putreziciune. Remediul pe care îl crede nimerit e să se îmbăieze în singe omeneș. Cu cit sînt mai numeroase victimele, cu atît se răspîndește mai puternic lepra peste toate măduarele sale.

De aceeași nalitate au fost loviți toți faraonii, care, în panica descompunerii societății nedrepte pe care o reprezentau, înecau lumea în singe, crezînd că astfel vor putea opri un proces ireversibil. Fiecare baie de singe, fiecare război n-a făcut însă decît să grăbească sfîrșitul unei orînduirii roase pînă în adîncuri de nenumerate plăgi.

DECESE

În trimestrul IV 1982, în cimitirele comunităților evreiești din țară au fost înmormînați:

ALBA IULIA: Mendel Margit (88 de ani); Abraham Terezia (78); Fuhrmann Avram (81); Abraham Estera (88); Lobstein Rudolf (77). ARAD: Weiss Blanka (77); Emmer Irene (92); Nador Rozalia (94); Adler Fani (75); Szekely Ștefan (81); Gardos Irma (83); Kozma Ilona (86); Grosz Zoltan (76); Weinberger Ștefan (76); Stern Magdalena (76); Kohn Eugen (86); Kohn Vilmos (69). BACĂU: Căciularu Ioină (78); Sanea Carol (68); Nusem Marcu (51). BÎRLAD: Zaharia David-Puiești (56). CÎMPULUNG MOLDOVENESC: Ana-Rachel Gartenlaub (72); Bruno Katz (83); Weber Malche (81). CRAIOVA: Forschmidt Ilean (73); Sireanu Daria (83); Östereicher Janeta (75); Ciacaru Lili (75); Salzberger Roza Beti (75). DEJ: Mendel Iacob. DOROHAI: Rabinovici Elchi (82); Zisu Strul (73); Cauffman Silvia (65). GALAȚI: Marcovici Bernard (84); Zelicovici Perla (75). GURA HUMORULUI: Fiul Salo (69); Warter Herman (80). IASI: Reicher Roza (94); Zuckerman Sura Meir (62); Saia Oisje (76); Meirovici Meier (67); Haiba Strul (62); Rosinfai Haia Hena (80); Mihel Sura Miska (80); Rosenbaum Beila (86); Finchelstein Maria (79); Dulberger Alexandrina (75). ORADEA: Gluksman Sandor (72); Peterfi Iuliana (82); Klein Bella (71). PETROȘANI: Ba-

der Elias. PIATRA-NEAMȚ: Korn Solomon (82); Nusem Avram (78); Blumenfeld Aron (63); Cojocaru Simca (65). PLOIEȘTI: Friedman Wilhelm (88); Genuț Ghizela (52). SIGHET: Feig Chaie; Lazarovici Mendel. SUCEAVA: Rauch Lezer (76); Kolber Arnold (86). TG-MUREȘ: Noti Ignat Ladislav (73); Struhl Marta (82); Orvaschei Margit (74); dr. Ghidali Iosif (84); Rosenblum Török Bela (75).

În perioada 23.XII.1982—8.I.1983, în cimitirele Comunității evreilor din BUCUREȘTI au fost înmormînați:

Abramovici Malca (79 de ani), str. Bela Brainer nr. 5; Bürger Elisabeta (79), str. Hrisovului 4; Schiffer Jacob (84), str. Labirint 123; Zbarschi Adelia (71), str. Echinoiului 37; Bercovici Mariette (70), str. Theodor Speranta 163; Leinweber Fischel (82), str. Holut Emil 101; Kohn Klara (78); Ilie Roza (84). Cămin „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen”; Goldenberg Lupu (95), str. Mihai Eminescu 125; Feldman Maria (75), Intr. Prof. Iuliu Valaori 10; Heller Romeo (75), str. Sfîinții Apostoli 3 A; Pizich Haia Freida (75), str. Poiana Florilor 27; Storfier Berta (73), Cămin „Martin Băluș”; Katz Rebecca (74), str. Profesor Solmen 3; Erdreich Estera Leia (91), str. Chindia 10; Brauch Ernest Filip (81), str. Baba Novac 3—4; Schwartz Beatrice (83), str. Buzești 2—4; Berger Elise (86), B-dul Republicii 51; Schulman Sali (83), Calea Căărășilor 41; Locar Marcel (81), str. Andrei Muresanu 5; Honig Malke (96), str. Herescu Năsturel 22; Ornstein Renée (80), Calea Căărășilor 51.

„Cîntarea treptelor”

(Urmare din p. 2)

primii ani de după Eliberare, cu frămîntările inerente epocii, cu năzuințele, realizările și scaderile ei. E vorba de viața sufletească a doi oameni, activiști sociali: frumosul țigan Naon Danciu, ulterior Naum Dănculescu, și evreica blondă, trecut prin greutățile vieții de luptător, Beti Marcovici. Munca lor e legată de probleme esențiale, printre altele și de problema națională și de cea a vieții de familie. Tinerii se căsătoresc.

Treapta următoare e marcată de un tragism cauzat de încălcarea legalității socialiste, de o naștere prematură, de lășitate a unora dintre prieteni.

Correspondența dintre soți redă trăiri grave, frămîntări legate de procedee dogmatice, nepermise. Capitolul „Nori” ne introduce într-o perioadă de tensiune, de pseudovigilență și de procedee necorespunzătoare, de neîncredere în oameni. În schimb, „Perspective sumbre” analizează viața sufletească a tineriei Beti, călătiri în luptă, frămîntări de perspective destulului ei și al soțului, de confruntarea treptelor cu prezentul; totuși ei reușesc să depășească greul impas. Tamburu duce cu mină sigură firul acțiunii, structura compozitiei și a stilului, prin meandrele evenimentelor decisive.

„Vinovali fără vină”, un memoriu „inopertun” al lui Beti, nu modifică situația. În plină dramă, Beti naște prematur un băiat, pe Ovadia-Ovidiu, a cărui soartă autorul o va zugrăvi într-un viitor roman în pregătire. Copilul crește, nu-l cunoaște pe „tată”. O scurtă întîlnire între Beti și Naum într-un „vorbitor”, după o despărțire de patru ani, e dramatică și... aproape mută. Cei patru ani din viața femeii îi vom afla în capitolul „Cu hapa”.

Ulterior, Beti va încerca o ieșire din impasul sufleteș prin creația literară. Complexa povestire despre celebrul Iosef

Flavius, comportamentul și trăirile sale, par a avea asemănări cu unele situații contemporane. „Epilog” și „Anexa la Flavius” fac aluzii la destinul ei ulterior, cînd se va lavi de neîncrederea și mîngîirea unor redactori lipsiți de orizont și pricepere.

Tamburu își construiește romanul pe capitole scurte, dar care dau un ritm viu acestui roman de largă respirație. Ca într-un film, fundalul rămîne neschimbat, pe cînd în prim-plan se desfășoară acțiunea, personajele, problemele.

Evenimentele se precipită. Beti e atinsă de cancer. Adîncind reflecțiile asupra realității, ea găsește cu cale că fiul ei trebuie integrat șirului de generații din care se trage după mamă. În timpul spitalizării ei au loc o serie de discuții între un medic și un pacient al său, un evreu înțeles, îmbătrînit în studiul textelor tradiționale și pătruns de spiritul lor. El știe să răspundă cu tact, finețe și profunzime la unele obiectii ale medicului legate de tradiția și cultura bătrînilor.

Beti moare curînd și este incinerată. Naum e eliberat, reabilitat și se reîntoarce la activitate, la viață. Ar fi un fel de happy-end.

Dar nu e, căci autorul e frămîntat de viitorul lui Ovadia-Ovidiu; tînrul nu va uita frămîntările mamei și va căuta un echilibru sufleteș, bazat pe cunoașterea realităților.

V. Tamburu nu este numai un cronicar, dar și un participant la frămîntările unei epoci cruciale, în care am fost și sintem implicați în mod activ. Cartea sa este un roman al destinului, dar și al limpezirilor, al credinței și al lucidității. O contribuție într-adevăr originală la patrimoniul literaturii contemporane idiș, ale cărei valori au fost recunoscute prin Premiul Nobel acordat lui I. Bashevis-Singer.

HAMIȘA-ASAR BIȘVAT

(Urmare din p. 1)

chine, portocale etc., că acolo, în țara lui Israel, unde ele înfloresc, este clipa înmormîntării. În micile țirguri din Europa centrală sau de răsărit, din case cu ferestrești ca-n Chagall, copii evrei priveau crengile uscate ale pomilor, zăpada care acoperea pămîntul. Dar știau că undeva, departe, pe harta geografică a inimii lor, în țara aceea a venit primăvara. An de an, în

Țara Sfîntă fiecare copil sădește un pom în această zi.

Prin celebrarea lui Hamișa-Asar Bișvat iudaismul aduce ideea de dragoste pentru natură o deschidere spre universal. Strădania omului trebuie să fie îndreptată spre grădina care e a tuturor, e Pămîntul nostru. Nu noi, nu măruntă noastră existență (e adevărat, unică, irepetabilă, dar limitată) este

demnă de marim interes, ci existența colectivă a celor de azi și, mai ales, a celor ce vor veni. Imagiinea bătrînilor care sădea un pom, înțîinit de înfeleptul Honi, ar putea fi pusă ca moto la apelul atît de acut-actual al marii familii omenești, evrei și neevrei de pretutindeni, pentru o lume asemuită de la început de autorul biblic cu un Gan Eden, o grădină a fericirii, a bunăstării, a păcii.

La împlinirea unui an de la pierderea celui ce a fost

ing. ALEXANDRU TEODORU

mereu frumoasă aducere aminte.

FAMILIA

Se împlinesc zece ani de la încetarea din viață, după multe suferințe, a soțului meu

ISAC CAUȘANSCHI

Fie binecuvîntată amintirea sa!

Prof. Geller David și familia, din Rechin, reamintesc că se împlineste anul de la moartea mamei noastre

FANNY GELLER

și 30 de ani de la moartea tatălui nostru farmacist MORDKO GELLER

În acest an se împlinesc 42 de ani de la uciderea în pogromul din satul Milie — Bucovina a

avocat dr. IAKOB GELLER

cu SOȚIA și FIICA

Fie-le amintirea veșnică!

Familia anunță comemorarea a 30 de zile de la decesul dragei lor

BECA ROTHENBERG

în 16 ianuarie a.c., ora 8,00, la Templul coral.

Soția, fiul, nora și nepoțica anunță, cu aceeași durere, patru ani de la decesul neuitatului nostru

SOLOMON BERCOVICI

Birlad — Galați

Un gînd pios pentru sufletul lui bun! Iahrzeit la 15 Șvat — 29 ianuarie 1983.

Frida, soție, Heinrich, Miculescu, frații și întreaga familie anunță, cu profundă durere, dispariția iubitului și scumpului

CLAIN DAVID

Bacău

decedat la 31 decembrie 1982. Nu-l vom uita niciodată!

Familia anunță, cu aceeași profundă durere, că, la 23 ianuarie a.c., se împlinesc opt ani de cînd scumpul nostru

IOSIF COIFMAN

ne-a părăsit. Va rămîne veșnic în inimile noastre. Fie-i amintirea binecuvîntată!

Carol — soț, originar din Iasi, pensionar B.C.S., cu tristețe și nemărginită durere, anunță decesul fulgerător al dragei și iubitei sale tovarășe de viață

MARIA FELDMAN,

pensionară, fostă profesoară la Școala O.R.T. — Iasi, învățătoare la Liceul „Cosbuc” și Școala generală armeană — București.

A plecat pentru totdeauna, lăsîndu-mi un gol pentru restul vieții.

Un ultim omagiu dragei mele soții!

Telefon 21.63.99

ŞEF RABINUL ROSEN: OMUL POTRIVIT LA LOGUL DIN STÎNGA

— Textul prescurtat al articolului apărut în revista „Chicago Sentinel” —

RABIN DR. BERNARD A. POUPKO
decan, Rabinatul Ortodox din Pittsburgh

fețele gazdelor și oaspeților în timpul cîntecelor de zemirot și citatele din Tora, spuse de unii dintre noi, au reflectat nu numai maiestrea „Şabatului”, dar și sensul de libertate și demnitate evrească. Într-o țară comunistă, a fi așezat lângă ambasadorul Israelului și soția sa, d-l și d-na Aba Gefen, a fost o experiență unică și cu satisfacții morale.

Aceeași atmosferă de bucurie și entuziasm a domnit în cadrul slujbelor de Şabat la Templul coral și la kids-ul de după serviciul divin, cînd un memorabil Dvar Tora a fost spus de președintele Universității Bar-Ilan, d. Emanuel Rackman.

Momentul culminant al celebrării a fost atins în timpul festivității jubiliare la Templul coral, luni dimineața, la ora 10. Această magnifică sinagogă a fost plină cu enoriași, circa 1500 de oameni în așteptare. Lunga listă a vorbitorilor a inclus un reprezentant oficial al guvernului Israelului, Rabinul Yaakov Moshe Solomon, director general în Ministerul Culturii din Israel, reprezentantul Bisericii ortodoxe române etc. Programul, susținut de corul copiilor și cadourile oferite Rabinului Rosen au conferit solemnitate și izbucniri de bucurie ușor de înțeles.

Cu toate acestea, pentru mine cel mai semnificativ moment al acestui eveniment de neuitat a fost declarația deschisă a Rabinului Rosen către întreaga adunare că el este un devotat cetățean al României Socialiste, dar și un ardent iubitor al Sionului, că el s-a dedicat, fără nici un fel de rezerve sau rețineri, bunăstării și securității statului Israel și că este perfect încrezător în unitatea credinței comunității evreiești. Asemenea vorbe nu au fost niciodată auzite în timpul ultimilor 65 de ani în această parte a lumii. Ambasadorul Statelor Unite în România, dr. David Funderburk, care era printre numeroșii oficiali din sinagogă, mi-a spus: „Rabinul Rosen nu este numai un om cu o atitudine demnă, dar este și un iscusit diplomat”.

După ceremonia de la sinagogă, la amiază, mai bine de 600 de oameni erau adunați în principala sală a noului hotel „Intercontinental” din București. Și aici, în cea mai festivă atmosferă, au fost rostite cuvîntări, de către înalți demnitari

de stat, președintele Departamentului Cultelor, apoi Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, conducători ai unor biserici din România, cu toții lăudînd diplomația și devoțiunea Rabinului Rosen față de țara sa de bastină și, în special, rolul său de strălucit conducător al comunității evreiești din România. Masa de prînz la hotel „Intercontinental” a fost urmată de recepția la ambasadorul Israelului și doamna Aba Gefen în onoarea Șefului Rabin Rosen.

Pentru o imagine mai clară și o mai bună înțelegere a acestei comunități evreiești din România, cu circa 30 000 de evrei, care trăiesc în București și în alte circa 67 de comunități, trebuie să ne aducem aminte că înainte de cel de-al doilea război mondial România avea o populație evrească de peste 850 000 de persoane. Aceasta era într-adevăr o comunitate evrească vibrantă și puternică, cu remarcabili cărturari ai Torei, conducători rabinici și laici. Naziștii au măcelărit sute de mii de evrei din nordul Transilvaniei, vremelnic ocupat de horthyști maghiari. Alți 350 000 de evrei, din fericire, și-au găsit drumul spre Israel.

Federația Comunităților Evreiești din România are activități în domeniile religioase, culturale evreiești și asistenței sociale, în toate comunitățile sale. Există 68 de comunități evreiești organizate și servicii religioase sînt ținute în 120 de sinagogi. În 61 din aceste sinagogi se țin zilnic slujbe, dimineața și seara. Un haham din Ierusalim, venit din îndemnul lui Liubavicer Rebe, se ocupă, împreună cu alți hahamim din țară, de tăieri de vite, ceea ce face posibilă livrarea continuă de carne cașer.

Ceea ce Rabinul Rosen a realizat pentru comunitatea evrească din România este pur și simplu de necrezut. Un restaurant ritual servește zilnic peste 1 000 de mese calde evreilor din București. Peste 300 de evrei bătrîni și suferinzi primesc zilnic mese cașer calde, trimise acasă. Azilul de bătrîni „Rosen”, construit și întreținut de J.D.C. și de F.C.E., ca și restaurantul cașer sînt instituții care se compară, în modul cel mai favorabil, cu unele din cele mai bune din S.U.A. Este pur și simplu legendar ceea ce acest om, împreună cu J.D.C., a făcut pentru a asigura continuitatea a ceea ce a rămas din una dintre cele mai mari și mai creative

comunități evreiești în lume.

Cuvintele sînt efectiv insuficiente pentru a exprima sentimentele interioare ale cuiva care vizitează sinagoga unde renumitul Rabin Meir Leib ben Jehiel Mechel Malbin, comentator al Bibliei, de renume mondial, a ținut predică, în timpul funcționării sale oficiale ca rabin la București (1858—1864); și n-avem cuvinte pentru a exprima emoția în timpul vizitei noastre la Muzeul de Istorie al Obștii Evreiești din România, unde unele din atrocitățile comise împotriva evreilor români de către legionari și de către nașiști sînt viu prezentate.

Rabinul Rosen este omul potrivit la locul din stînga, deoarece, ca un mare conducător evreu, el a stabilit, pentru el însuși, o prudentă listă de priorități și a știut ce trebuie să fie salvat și cum trebuie să se procedeze. El este, se pare, singurul cetățean dintr-o comunitate comunistă din lume căruia i se permite să-și împartă activitățile profesionale rabinice între România și statul Israel, unde și-a stabilit recent o reședință.

Media de vîrstă a comunității evreiești din România este de circa 66 de ani și majoritatea covârșitoare a tinerilor au părăsit țara. Există totuși aici o comunitate evrească puternic organizată și facilități pentru educația religioasă, respectarea castrului și menținerea sinagogilor.

Ceea ce am găsit în România și ceea ce am văzut în timpul acestui într-adevăr unic jubileu aniversar este dovada faptului că un conducător înțelept, atent și capabil poate să faciliteze existența vieții evreiești într-un regim comunist. În mod cert, aceasta este situația cea mai ideală, înțelegînd, conștienți de dezastrul spiritual și cultural care s-a abătut asupra fraților noștri în alte părți, România iese în evidență ca un binevenit semn luminos de speranță și o oază de continuitate evrească.

(Rabinul Poupkov, membru executiv al R.C.A. (Rabincal Council of America), a reprezentat Consiliul Rabinic al S.U.A. la București în timpul sărbătorii jubiliare a aniversării a 70 de ani în onoarea Șefului Rabin Rosen. Decan al Rabinatului Ortodox din Pittsburgh, Rabinul Poupkov este autorul a numeroase cărți. El este membru al comitetului editorial al jurnalului școlar trimestrial „Tradiții” al R.C.A.)

Cînd, la o întrunire a Congresului Mondial Evreiesc, răposatul dr. Nahum Goldmann i-a spus Rabinului dr. Moses Rosen, Șeful Rabin al cultului mozaic din România: „Dumneavoastră sînteți omul potrivit la locul potrivit”. Rabinul Rosen a răspuns: „Vrei să spui că eu sînt omul potrivit la locul din stînga”. Acela dintre noi care au fost prezenți la celebrarea aniversării jubiliare a 70 de ani ai Rabinului Rosen — București, 9—14 iulie 1982 — vor avea suficiente motive pentru a aproba răspunsul dat dr.-ului Goldmann. Fără îndoială, el este omul potrivit la locul din stînga.

Pentru mine, martor ocular al tragice distrugerii a sinagogilor și seminarilor rabinice, a heder-ilor, în unele țări, a fost virtual o trezire într-un fel de țară de basm, la mare distanță de planeta Pămînt, faptul că l-am privit pe Rabinul Rosen stînd în picioare în Templul coral în fața magnificului Aron Hakodesh (Chivotul Sfînt), în timpul serviciului de dimineață de Şabat, recitînd clar și cu voce tare rugăciunea pentru prosperitatea statului Israel, chiar așa cum era înconjurat în altar de demnitarii Federației Comunităților Evreiești din România. Este demn de menționat faptul că acești demnitari sînt persoane cu înaltă educație și conducători capabili.

Imaginați-vă sute de oameni așezați la mesele festive de Şabat, de vineri seara, la restaurantul tradițional, în sala principală de festivități, cîntînd zemirot de Şabat, împreună cu băieții și fețele de la corul de Talmud Tora. Bucuria pe

* În limba engleză cuvîntul „right” se traduce și „potrivit”, și „dreaptă”.

DIN COMUNITĂȚILE NOASTRE

CONFERINȚĂ

Hotărît lucru, sala de festivități din strada Popa Soare, loc de desfășurare a altor momente de înălțare spirituală și de comuniune sufletească ale comunității evreiești bucureștene, tînde a deveni — se poate afirma că, în bună măsură, a și devenit — un autentic lăcaș de cultură iudaică, unul dintre cele mai iradiante focare de spiritualitate adevărată din multiseclara istorie a existenței și prezenței evreilor în Capitala țării! Această realitate, subliniată în repetate rânduri cu atîta tărie de Eminența Sa Șef Rabinul cultului mozaic, dr. Moses Rosen, și-a căpătat o nouă, cu deosebire pregnantă și strălucită confirmare cu prilejul cuprinzătoare și captivantei conferințe a academiștilor profesor doctor docent Nicolae Cajal, ce a avut loc în serile de 25 decembrie 1982 și 8 ianuarie 1983, în prezența unui numeros public — în rîndurile căruia se găseau personalități culturale de vază, evrei și neevrei —, cu generoasa temă: „Evrei români membri ai Academiei Române”.

Înfățișînd auditoriului un concis istoric al celui mai înalt for cultural al țării, conferențiarul a creionat lapidare și sugestive „profiluri” ale celor 31 de academiștii evrei, care au ilustrat și ilustratează, prin bogatele și profundele lor contribuții la dezvoltarea diferitelor ramuri ale științei și culturii, aportul substanțial al populației evreiești la propășirea României. Subliniînd faptul că în vechea orînduire doar patru oameni de cultură de origine evrească au făcut parte din Academie — Iacob Felix, Moses Gaster, Haymann Tiktin, David Emmanuel —, în vreme ce în anii de democrație socialiste numărul lor s-a ri-

dicat la 26 (dintre care doi, militanți socialisti, sociologi și critic literar C. Dobrogeanu-Gherea și faimosul „medic al săracilor” dr. Ștefan Stîncă, au fost primiți post-mortem în 1948), vorbitorul a arătat că însuși acest adevăr faptic, de netăgăduit, demonstrează convingător vitalitatea și rodnicia politicii naționale a statului socialist, devotamentul evreimii române față de patria ei.

Elogiînd înalta calitate a conferinței, Eminența Sa a evidențiat caracterul exponențial, de reprezentanți ai unei complexități realități etice și spirituale, al celor 31 de evrei români membri ai Academiei Române, prezența de conferențiar, el însuși un exponent tipic al acestei realități. Cei 31, care au ilustrat atît de elocvent diverse domenii ale culturii, de la medicină și biologie la arte plastice și muzicale, constituie tot aitea surse de mîndrie atît pentru cultura românească, în ansamblul ei, cit și pentru colectivitatea evreilor români. Dintre cei 31, unul a fost neglijat de conferențiar. E chiar profesorul Cajal, care, spunea Eminența Sa, „este o mîndrie a comunității noastre”. El înfățișează tipul distinsului om de cultură care își afirmă, în același timp, patriotismul și își aduce aportul bogat pentru România, țara în care s-a născut și căreia îi este un credincios fiu și, în același timp, aparține cu demnitate comunității evreiești, de care e legat cu toate fibrele ființei sale.

Dezvăluînd rădăcinile adînci ale spiritualității iudaice, care au alimentat capacitatea și aptitudinile evreilor de a se ilustra și de a ilustra felurile domeniilor ale creației culturale — rădăcini ce se pierd în negura vremurilor, una dintre

cele mai grăitoare exemplificări fiind celebra Academie de studiere a Torei întemeiată de Iohanan ben Zakai, la Iavne, după distrugerea celui de-al Doilea Templu, de către romani, în anul 70 e.a., păstorul nostru spiritual a reliefat caracterul simbolic al faptului că valoroasa conferință a academiștilor Nicolae Cajal,

rostită, în prima parte, la finele lui decembrie 1982, și, într-a doua parte, la începutul lui ianuarie 1983, a „legat”, prin desfășurarea ei, doi ani: astfel se „leagă”, în timp, devenirea noastră spirituală, mereu ascendentă.

V. B.

Manifestări de Hanuca 5743

Faptul că la redacție continuă să sosească știri despre sărbătorirea în comunitățile evreiești din România a Hanucăi 5743, că ecurile ei sînt încă vii este un rezultat al strădaniei conducerii F.C.E., în frunte cu președintele ei, Eminența Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen, de menținere a iudaismului. Manifestările de Hanuca, ale căror reverberații se mai aud încă, fac dovadă că știrile recent primite la redacție, chiar dacă cu intîrziere, nu sînt altceva decît rezultatele concrete ale îndeplinirii acestei sacre misiuni.

Menționăm, în acest sens, cîteva date edificatoare.

La Sinagoga din Moinești, Hanuca 5743 a fost sărbătorită cu deosebită căldură, de întreaga obște din localitate și din împrejurimi. Doi dintre cei mai tineri membri ai comunității au aprins lumînările. Au fost rostit bîneconvîntări de Hanuca și s-a ascultat, la casetofon, aceleași binecuvîntări interpretate de un cor de copii din Israel. Președintele comunității, Moșe Engelberg, a rostit o cuvîntare despre semnificația sărbătorii. S-a dat citire articolului Eminenței Sale „Ha-

nuca — o victorie militară înecată într-o candelă cu ulei”, publicat în R.C.M. nr. 519. Momentul festiv a fost marcat prin ascultarea, la casetofon, a unui program de cîntece tradiționale, în idiș și ebraică, interpretate de coruri și soliști de renume.

La Comunitatea evreilor din Ploiești, după conferința dlui ing. Dan Regenstreif, corul cursanților de Talmud Tora a prezentat un bogat și variat program artistic, iar d. Lupu Filip, președintele comunității, a adresat enoriașilor un apel pentru o activă participare la toate acțiunile comunității.

DE LA F.C.E.

În anii 1980—1981—1982, au fost executate lucrări de împrejmuiri și pavări în 125 de cimitire evreiești din întreaga țară. Valoarea lucrărilor se ridică la 5 500 000 de lei, exclusiv din fondurile Federației Comunităților Evreiești din R. S. România.

42 de ani de la pogromul

(Urmare din p. 1)

Unul din „comandanții” pogromului, cel care a lansat și semnat manifestul ce chema la dezlănțuirea măcelului, a fost Viorel Trifa (azi „episcopul Valerian”), care s-a refugiat apoi în Statele Unite, unde, la Detroit, a pus stăpînire, în mod samavolnic, pe o parte a bisericii ortodoxe române din America.

Eminența Sa d. Șef Rabin dr. Moses Rosen a inițiat, cu prilejul primei D-sale vizite în Statele Unite, în 1961, o acțiune, de proporții mondiale, pentru ca acest călău ascuns în sutană să-și primească răsplata.

„Căile dreptății... sînt tare încete...”, mai ales în anumite locuri din lume. După 21 de ani, în sfîrșit, justiția americană a hotărît... expulzarea lui Trifa. El își caută acum o altă reședință. Guvernul elvețian i-a refuzat cererea în acest sens. Ar fi fost încă o amară ironie ca „pedeapsa” asasinului Trifa să fie să-și petreacă bătrînețile nu în ocnă, ci pe malurile lacului Lemman sau în vîrfurile Munților Alpi.

La Muzeul de istorie a comunităților evreiești din România se află un cutremurător album cu fotografii ale scenelor groaznice din acele zile și nopți din ianuarie 1941.

La cimitirul din Șoseaua Giurgiului se află înșiruite peste o sută de morminte ale martirilor căzuți „Al Kiduș Hașem”, iar în fața lor strălucesc un mormînt sui-generis. Inscripția, în ebraică și în limba română, de deasupra acestui mormînt nu conține numele vreunui mucednic, ci ea ne grăiește despre Sulurile Sfinte (Seifer Tora) ciopărțite și pingărite pe care legionarii lui Horia Sima și Viorel Trifa le-au scos din altarele sinagogilor și le-au batjocorit pe străzi.

Simbolică vecinătate de morminte, trupuri omeneste sfîrțecate, cărți sfîșiate de aceleași fiare cu chip de om. Așa s-a petrecut întotdeauna un pogrom: uciderea evreului era însoțită de arderea sinagogii și de pingărirea Sulurilor Sfinte. Comentariile sînt inutile. Inutile atît în ceea ce privește vrerea călăilor: nimicirea nu numai a Omului, ci și a învățăturii. Inutile și în ceea ce privește pe victime și ceea ce au reprezentat ele: mesajul culturii, steagul cărții.

La Templul coral a avut loc o sobră și impresionantă comemorare. Predica a fost rostită de Eminența Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen.

Eminența Sa, care a fost martor ocular al pogromului și, printr-o adevărată minune cerească, nu se află între victimele sale, a evocat, în mod sugestiv și cu un glas plin de emoție, drama pogromului din ianuarie 1941.

În Templul coral, plin pînă la refuz, se aflau mulți oameni vîrstnici, unii din

ei de asemenea din generația Holocaustului. Pe altar, în spatele amvonului de la înălțimea căruia glăsuia păstorul nostru sufletește, se aflau copii de la Talmud Tora, tineri de la corul „Șira Vezimra”.

Eminența Sa grăia către bătrîni și le amintea cele petrecute și, în același timp, își îndrepta vorbirea spre tinerele vîrstare ale comunității noastre.

„Voi, copii, fericți copii ai unei generații care nu a trăit cele ce am trăit noi, care creșteți într-o altă lume, primiți o educație nouă, morală, omenească. Voi, copii care nu mai știți ce e hula și batjocura pentru simplul fapt că te-ai născut evreu, care vă adăpați de la izvoarele culturii generale și ale celei evreiești, în demnitate, în dragoste și stimă reciprocă cu ceilalți tineri din această țară, voi copii, care trăiți împlinirea visului milenar al lui Israel, reclădirea Țării Sfinte, restabilirea demnității poporului evreu din întreaga lume, către voi se îndreaptă glasul meu. Voi trebuie să cunoașteți adevărul, să știți ce a fost cu puțină altădată să se facă cu noi, ce calvar am străbătut, ce tribut de sînge și lacrimi am plătit.

Altădată. Da. Altădată. Atunci cînd în țara aceasta n-au stăpînit masele largi de muncitori, atunci cînd fiara fascistă a înrobît poporul român, atunci cînd țara a fost cîmpul de dușmanul nazist.

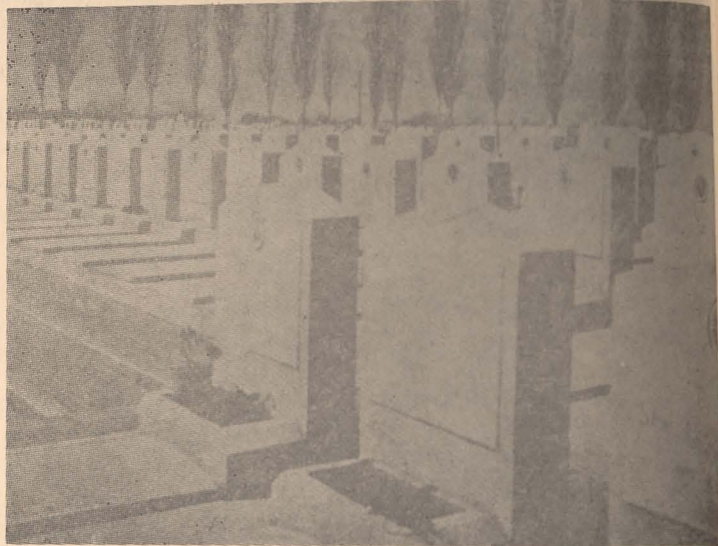
Altădată. Da. Altădată. Atunci cînd nicăieri, în astă lume, nu exista un colțisor în care evreii de pretutindeni să se poată regăsi, atunci cînd „pămîntul făgăduinței biblice” ne era interzis și vapoarele cu evrei care se îndreptau către limanurile sale erau trimise în fundul mării.

Ferice de voi, copii, că nu mai sînteți «cei de altădată». Schimbul de mîine al comunității noastre crește într-o țară liberă și apără pacea acesteia și a întregii lumi pentru ca nu cumva forțele negre de «altădată» să poată relinvia.”

Cuvintele Eminenței Sale au fost ascultate cu evlavie, cu emoție, cu sufletul la gură de bătrîni și tineri. Bătrînii retrăiau iadul de «altădată”. Tinerii aflau cît de fericți sînt trăind un prezent și privind spre un viitor în care asemenea nelegiuiri nu mai sînt posibile.

Corurile reunite au cîntat trei cîntece, de la sine grătore: „S'brent” („Arde, arde bietul nostru orașel”), strigătul de alarmă al poetului evreu Mordechai Gebirtig (el însuși devenit apoi unul din cei șase milioane de martiri), cu care, în perioada hitleristă premergătoare Holocaustului, el zguduia conștiințele cu avertismentul că „arde orașelul și voi stați cu brațele încrucișate” și chema la acțiune: „de vă este drag orașelul, puneți mîna pe unelte, stingeți, stingeți focul cu propriul vostru sînge”.

(Continuare în p. 7)

Morminte...

Un maior
Sami Roder

Un cantor
Ozias Kopstüick

Un învățător
Moise Mariasis

Acestea sînt numele...

ואלה שמות

1. Sigmund Collin
2. Isidor Goldstein
3. Sami Roeder
4. Ida (Eduard) Braunstein
5. Corneliu Solomon
6. Avram Schein
7. Mayer Marcus
8. Leon (Leiba) Rosenthal
9. Moise Fringhieru
10. Oscar Andrei
11. François Heller
12. Marcel Bank
13. Rodrigues Brickman
14. Moise Boiangiu
15. Rebecca Rosenthal
16. Henry Rosenthal
17. Lazăr Bălan
18. Haim Fringhieru
19. Ing. Peppi Ionel Hirsch
20. Iancu Gutman
21. Iancu Gutman
22. Herman Morgenstern
23. Sully Morgenstern
24. Bernard Kaufman
25. Jacques Kaufman
26. David Grünberger
27. Tiberiu Grünberger
28. Dr. Elias Berghoff
29. Leon Blimes, a.w.
30. Iancu Aron
31. Iancu S. Aron
32. Pincu Katz
33. Millo Beiller, a.w.
34. Boris Branover
35. Josef Weissman
36. Moise Mariasis
37. Ozias Kopstüick
38. Dober Alexandru
39. Moise Orekowski
40. Samuil Biller
41. Samuil Glasberg
42. Herzberg Maximilian
43. Iacob Katz
44. Noe Rosenzweig
45. Josef Bercovici
46. Lazăr Berthal
47. Natan Strulovici
48. Mișu Kaufman
49. Herman Silberstein
50. Strul Pencis
51. Solomon Adesser
52. Manasse Cohen
53. Marcus Michel Mihail
54. Isidor Katz
55. Klein Andrei
56. Emanuel Silberstein
57. Calman Sufrin
58. Șapsă Dascal
59. Leon Marcus
60. Isi Galanter
61. Iosif Marcoveanu
62. Heinrich Sabetay
63. Moise I. Herscovici
64. Marcel Gewirtz
65. Lazăr Rudich
66. Motzu Goldstein
67. Șain Haber
68. Jean Jacques Adlesberg
69. Emanuel Leibovici
70. Solomon Pecher
71. Oscar Wechsler
72. Mișu Rottman
73. Milah Goldberger
74. Meer Iancovici
75. Scheer Gheorghe
76. Mișu Goldschläger
77. David M. Aron
78. Sandu Katz
79. Isaac Grünwald
80. Neubauer Leon
81. Herman Bercovici
82. Zalic David
83. Arnold Krammer
84. Nathan Goldman
85. Leon Goldenberg
86. Manasse Reichman
87. Lazăr Grünberg
88. Lazăr Klein
89. Alexandru Davidovici
90. Aizic Josef
91. Iosub Lupu Iancu
92. Ghers Reisman
93. User Aron
94. Iulius Rauch
95. Oscar Berman
96. Nachum Bellilovski
97. Aron Herscovici
98. Aurel Rauch
99. Carol Landman
100. Naftule Herscovici
101. Panu Oberman
102. Froim Grünberg
103. Avram Gavril
104. Willy Heiderman
105. Marcel Blum
106. Lazăr Schaeffer
107. Hofmayer Carol
108. Lazăr Bujaker
109. Emanuel Isovici
110. Wilhelm Marcovici
111. Max Herscovici-Cerbeanu
112. Baruch Granovski
113. Hers Leibovici
114. Mony Elias
115. I. Simionovici
116. D. Askenasy
117. Blum Haim
118. Gerber Teodor
119. Goldenberg Mișu
120. Iosub Marcu
121. Klein Solomon
122. London Carol
123. London Max
124. Mandel Isaac
125. Neiderman Vili
126. Neuman Oscar
127. Rosen Lucian
128. Stein Nicu
129. Scheich Michel
130. Stern Idel.

* Primii 10 au fost veterani ai războiului din 1916-1918, mulți dintre ei decorați cu ordine și medalii.

„S'BRENT” — „Arde orașelul”

legionar din București

(Urmare din p. 6)

A urmat apoi „Ani maamin” („Eu cred”), unul din cele 13 crezuri formulate de marele nostru filozof Maimonide. „Cred cu o credință desăvârșită în venirea lui Mesia și, chiar dacă el ar întârzia, îl aștept în fiecare zi să vină”.

Așa au pășit pe pragul cuptoarelor de la Auschwitz și Maidanek sfinții noștri mucenici. Cu cîntecul acesta pe buze. L-au cîntat și martirii Inchiziției, și jertfele măcelurilor lui Hmelnitski. L-au cîntat și ei pînă i-au cuprins flăcările crematoriilor.

Iar al treilea cîntec care a răsunat între zidurile Templului coral a fost „Marșul partizanilor evrei”.

„Să nu spui niciodată că mergi pe cel din urmă drum”. Holocaustul n-a dat numai martiri, ci mulți, foarte mulți eroi. Cu minile goale, fără arme, ei au opus rezistență, au luptat „mit naganes in di Hend”, au luptat între „ziduri care se prăbuseau”, au înfruntat marele Reich în ghetoul Varșoviei, în ghetoul din Bialistok, în mijlocul Rezistenței franceze, în Brigada evreiască, între ruini fumegînde și în creierul munților.

„Veni-va ceasul nostru cel de mult rîvnit, Precum toba răsună-vor pașii noștri Vestind a noastră existență”.

D. Șef Rabin a transformat predica D-sale într-o lecție de școală. Le-a tradus tinerilor și copiilor cîntecele și le-a talmăcit învățătura.

Sub bolțile templului răsunau nu numai cuvinte. Aveai sentimentul că sub ochii noștri „arde bietul oraș”, că „Mesia, iată-l, a sosit” și că Ei, martirii, Ei, eroii, „iată-i, sînt prezenți”.

Serviciul religios a fost oficiat de către Eminența Sa d. Șef Rabin, d. Prim-Rabin I. M. Marilus, Prim-cantorii Jukovschi și Harnik, acompaniați de corul Templului coral.

Templul sefard prădat și incendiat...

Au fost prezenți Excelența Sa Zvi Brosh, ambasadorul statului Israel, precum și alți membri ai ambasadei.

Duminică 9 ianuarie a avut loc la cimitirul Giurgiului, la mormintele martirilor, un serviciu religios, la care au participat Eminența Sa și conducătorii Federației Comunităților Evreiești, precum și ai Comunității evreilor din București.

Fie memoria scumpilor noștri martiri („Kedoshim”) în vezi binecuvîntată!

Oameni de omenie în acel trist 1941

Publicăm în acest număr două mărturii despre marea omenie a fostului plutonier-major Dumitru Prisăcaru, pe atunci în comuna Bogdana, jud. Tutova

MIHAIL SADOVEANU: „EVOCĂRI” (fragment)*

În timpul rușinii noastre de la Iași și din alte părți, cînd au fost prizoniți, prădați și uciși evreii, de hordae infectate de fascism, o coloană de vreo 500 de evrei din Huși, umblînd cale obositoare pe jos, cătră o tabără de concentrare, a ajuns într-un sat cu numele Bogdana, din județul Tutova, în Moldova de jos. Flămînzi, trudiți și înfricoșați, acești oameni escortați, se întrebau ce soartă îi așteaptă la popasul lor și la căderea nopții.

Au fost întîmpinați de săteni, de preot și primar, și de plutonierul de jandarmi. Acest plutonier de jandarmi, cu numele Neculai Prisăcaru, era în acele vremuri excepțional de autoritatea supremă în Bogdana. El a întîmpinat pe pribegii, le-a spus vorbe bune, i-a consolat și i-a îndemnat să creadă în izbăvire. Preotul, primarul și fruntașii au adăos însuflețiri

* E.S.P.L.A., 1954.

Mihail Sadoveanu

S.C. CRISTIAN: „PATRU ANI DE URGIE” (fragment)*

CAPITOLUL VII
GHEORGHE PRISĂCARU

Un om dela țară

Știu că multe din paginile acestor note vor măhni pe cetitori. Vor măhni pe creștini ca și pe evrei. Vor măhni, mai ales, generațiile viitoare, dacă destinul va hotărî, poate, printr-un capriciu, așa cum se întîmplă cu destule cărți uitate, să readucă aceste note la o actualitate postumă.

Am notat, cu obiectivitate, isprăvile legionarilor, ale poliștilor, ale ucigașilor din Iași, ca și jafurile asupra bunurilor evreimii, făcute sub atătea forme, de atăția indivizi.

Am notat și adevăratele, dar tot pe atât de vinovate, ca și adevăratele exprimate verbal și public de exponenți ai diferitelor categorii sociale, la aceste isprăvi.

Se cuvine deci pentru adevăr și pentru dragoste de această țară, ca viitorul cercetător să la cunoască de unele acțiuni de omenie, care vor trebui aruncate în balanța judecării de ansamblu, atunci când se va da verdictul istoric.

Povestea am notat-o în lagăr, dictată de avocatul Segal, președintele de atunci al Comunității Evreilor din Huși.

Mărturia, ca și autenticitatea ei, e indiscutabilă, la înălțimea seriozității ca și a răspunderii povestitorului.

Consemnez aci povestea, după redactarea scrisă a d-lui Segal.

„În noaptea de 21 spre 22 Iunie 1941, toți evreii din Huși, între 15 și 50 ani, au fost adunați în curtea poliției. S'a refuzat orice explicație; atăta ni s'a spus: să ne luăm un mic bagaj și alimente pentru 2—3 zile. Încolo nici o explicație. Din diferite svonuri, confirmate a doua zi dimineața, am aflat că vom fi „expediați”. Încotro, însă, nu știa nimeni.

Într'adevăr a doua zi am fost porniți din Huși, sub paza unor jandarmi, fără să ni se dea vreo explicație, nici asupra destinației, nici asupra motivelor care au determinat această măsură.

După trei zile de mers pe jos și după tot atâtea nopți dormite pe gunoarele dela marginea satelor (în sate nu ni se permitea intrarea), am ajuns în com. Bogdana din jud. Tutova.

Aci am fost luați în primire de jandarmul din sat și găzduiți în curtea școlii. Nu știam încă ce se va întîmpla cu noi, dar după comportarea învățătorului, care a ținut să informeze pe jandarm că vreo cincizeci „din alștea” au fost împușcați la Vaslui pentru că au vrut să arunce în aer casa de apă, am înțeles că nu vom „sta pe moale”.

A doua zi după sosirea noastră, ni s'a anunțat vizita d-lui șef al secției de jandarmi. După rumoarea provocată de această știre, după agitația jandarmilor și autorităților din comună, s'a putut ușor deduce că d. șef de secție e un om sever,

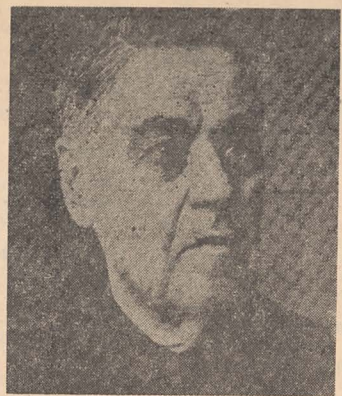
* Ed. „Timpul”.

cu care nu se glumește. Lesne și dela sine înțeles neliștea noastră, a evreilor.

Pe la amiaza zilei a sosit d. șef de secție și imediat a dat ordin să fim adunați în curtea școlii. În fața noastră s'a prezentat un plut. major de jandarmi bine legat și sever ca înfățișare, îmbrăcat cu destulă eleganță și cu oarecare elocință în vorbire.

Ne-a cerut să facem cerc în jurul d-sale și ne-a spus cum următoarele:

„Sunt plot. maj. Prisăcaru Gheorghe, șeful secției Băcani, de care ține comuna în care vă aflați. În numele acestei secții

Dumitru Prisăcaru — Huși

vă spun: bine ați venit! Știu căt zburcîm este în sufletele voastre și cătă durere în inimile voastre, știindu-vă în aceste vremuri de război, despărțiți de cei care vă sînt dragi. Înțeleg toată suferința dvs. și vă sfătuiesc să nu vă descurajați. În definitiv, indiferent de felul cum ne închinăm, avem cu toții același Dumnezeu și nimeni nu ne întreabă dacă vrem să ne naștem români, evrei, turci sau bulgari. Toți suntem oameni și fiți siguri că aceste vremuri vor trece și că nebulia care a cuprins actua mintile oamenilor, va trece și ea. Vă veți întoarce cu toții la casele și familiile voastre și veți considera aceste zile ca urâte aduceri aminte.

Voi lua măsuri ca să fiți cazați pe la oamenii din sat, căci nu puteți doar dormi pe jos și voi mai lua măsuri ca atăta timp cît veți sta în secția mea să puteți întreține legături cu cei de acasă.

Întrucît știu că în mijlocul dvs. se află și câțiva „domni rabin” și „domni intelectuali”, îi rog să iasă în față pentru a le putea strînge mîna, salutându-vă astfel pe dvs. toți”.

rea lor la această atitudine frățească. Bieții persecutați au fost găzduiți, hrăniți și ocrotiți. Copiii mai ales s-au bucurat de o protecție specială.

Nu vreau să adaog amănunte patetice acestui episod. Aceste amănunte se găsesc în raportul șefului comunității, care conducea convoiul acela de persecutați. Ele se află în parte consemnate și într-o lucrare remarcabilă, nu de mult apărută: „Patru ani de urgie”, semnată S. Cristian, document al acelei epoci.

Mai cunosc și alte întîmplări ca asta. Am avut plăcerea acum cîteva săptămîni să cunosc pe plutonierul Prisăcaru. Mi-a povestit simplu întîmplările, și l-am ascultat fără să-l arăt cît sînt de emoționat, și fără să-l îmbrățișez, cum aș fi dorit. Acest om era un adevărat frate al meu, ca toți soții săi de la Bogdana. Fapta lor ne răscumpără de atitea spurcaciuni ale răilor și rătăciților.

Între altele i-am povestit purtarea neomenescă a poliștilor din Huși, care pentru a-și justifica nu știu ce activități, au botezat pe vreo 12 dintre noi „suspecți comunisti” și date fiind apucăturile din acele vremuri se știa ce-i poate aștepta pe aceștia.

Mi-a promis că după o sedere de 2—3 săptămîni în secția lui, acest calificativ va dispărea.

Este dela sine înțeles că această minunată comportare și-a produs imediat efectul și atât autoritățile cât și locuitorii din Bogdana s'au purtat ca adevărați frați cu noi. Am fost găzduiți prin case, am fost ospătați, femeile ne-au spălat și reparat rufe, și cînd peste cîteva zile am primit ordinul să părăsim Bogdana, jalea era generală. Oamenii ne-au condus până la Băcani, satul de destinație, cîrîndu-ne bagajele cu carele lor și nevoind să primească plată pentru aceste servicii.

Țin să adaog un amănunt care caracterizează de minune pe plutonierul major Prisăcaru. Cunoșcînd „obiceiul pămîntului” și moravurile acelor vremuri, am încercat să-i ofer un cadou de 20.000 lei, sub pretextul de a cumpăra un radio pentru secție. Plot. maj. Prisăcaru a înțeles intenția și mi-a spus: „Nu mă supăr, căci cunosc moravurile dela noi. Păstrați banii. Pentru dvs. banii sînt foc și nu se știe ce zile vă mai așteaptă și vă vor prinde bine”. I-am cerut scuze pentru „oferta” făcută și i-am mulțumit din nou pentru tot binele pe care ni l-a făcut.

Ajunși la Băcani, plutonierul major Prisăcaru m'a informat că a sosit ordinul să fim trimiși în lagăr, la Tg. Jiu și cum ordinul vorbește ca să fie trimiși cei între 15 și 50 ani, ne permite să ne aranjăm astfel declarațiile, încît copiii să poată rămîne la Băcani sau pleca la Tg. Jiu, după cum vor voi părinții. Cu alte cuvinte copiii erau liberi, ca după interesul lor, să se întinerească sau să se îmbătrânească cu câțiva ani. A ținut să mai adauge că copiiiilor rămăși, le va purta de grijă, ca un părinte.

L'am rugat, ca de data aceasta, să primească o sumă de bani pentru îngrijirea copiilor care vor rămîne în comună. A primit banii, încheind un proces verbal, după care a adunat pe toți jandarmii și copiii rămași, cărora le-a spus că a primit suma de bani și că va da socoteală de fiecare ban cheltuit.

Înainte de plecare din Băcani, m'a chemat deoparte și mi-a arătat lista cu care plecam la Tg. Jiu și din care calificativul de „suspect comunist” dispăruse din dreptul celor 12. În felul acesta acești 12 evrei datorează viața numai omeniei acestui vrednic român.

Iată ce a putut face și cum a înțeles să-și facă datoria de om, un plutonier major de jandarmi, în zilele în care bestii cu chip de om exterminau fără milă, bătrîni, femei și copii”.

N.R. În ambele texte prenumele lui Prisăcaru apare preluat greșit. Corect: DUMITRU PRISĂCARU.

ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI • ȘTIRI

AUTOMAT PENTRU ECONOMISIREA ENERGIEI ELECTRICE

BOTOȘANI. Un grup de specialiști de la întreprinderea „Electrocontact” din Botoșani a conceput și realizat un dispozitiv automat de limitare a consumului de energie electrică. Conectat la instalația electrică a oricărui apartament, dispozitivul poate, printr-un impuls transmis de la postul de transformare al zonei respective, să semnalizeze consumatorului necesitatea trecerii la regim de economie. Dispozitivul are și posibilitatea să reducă consumul la limita impusă și să procedeze la deconectarea de la rețea. Reconectarea la rețeaua electrică o face tot același dispozitiv, în mod automat, dar numai după trecerea perioadei de vîrf de sarcină.

SISTEME PNEUMATICE DE AUTOMATIZARE

TIMIȘOARA. La Facultatea de tehnologie chimică din cadrul Institutului politehnic „Traian Vuia” au fost realizate sisteme pneumatice de automatizare de joasă presiune, care se pot utiliza la reglarea automată a debitelor, nivelului, presiunii, temperaturii etc. Aceste sisteme pneumatice sînt deosebit de avantajoase, folosind aer comprimat de la o sursă de 0,6 kW, față de utilajele clasice, care necesită stații complete de compresoare.

O NOUĂ ÎESĂTORIE DE MĂTASE

PETROȘANI. La Lupeni a intrat în funcțiune o țesătorie de mătase. La atingerea parametrilor proiectați, această întreprindere va produce anual 10,8 milioane mp țesături de mătase. În cadrul ei vor lucra peste 500 femei, soții și fiice de mineri din marea bază carboniferă.

BAZĂ MODERNĂ DE ÎNVĂȚĂMÎNT ȘI CERCETARE

IAȘI. La Facultatea de tehnologie și chimia textilelor din cadrul Institutului politehnic a fost creată și pusă la dispoziția cadrelor didactice și a studenților o modernă bază de învățămînt și cercetare în domeniul industriei textile. Noul complex cuprinde laboratoare pentru studiul fibrelor textile, pentru structura și proiectarea țesăturilor, a tricoturilor și confecțiilor textile. De asemenea, baza dispune de un grup de laboratoare destinate designului vestimentar, tehnologiei firelor și controlului calității produselor textile, precum și de o stație-pilot de cercetare și microproducție.

CONTROLUL SUDURILOR CU RAZE GAMMA

SUCEAVA. La Întreprinderea județeană de construcții-montaže a intrat în funcțiune un laborator modern pentru controlul sudurilor cu ajutorul razelor Gamma. Aparatura de înaltă tehnicitate cu care este înzestrat acesta permite verificarea de mare finețe a calității sudurilor executate la rețelele de termoficare, precum și la cazanele de medie și înaltă presiune.

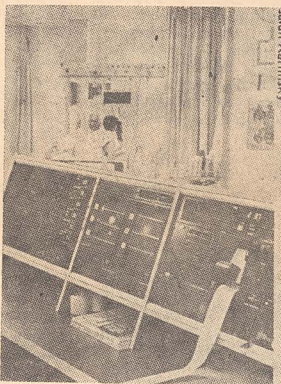
COMEMORARE

În micul orașel vest-german Attendorn a fost dezvelită o placă comemorativă în cimitirul evreiesc din această localitate. Menționăm că în acest oraș nu mai există nici un evreu încă după terminarea celui de-al doilea război mondial.

INVENȚII

Întreprinderea israeliană de aparate electronice Elscint a pus la punct un nou aparat destinat explorărilor activității inimii și întregului sistem circulator. Cu acest aparat se vor putea efectua și numărările globale roșii, precum și studierea elementelor figurate din singe într-un timp record.

Astrofizicianul Dror Sadeh de la Universitatea din Tel Aviv — care face parte și dintr-o echipă a NASA (Administrația națională americană pentru aeronautică și studierea spațiului cosmic) care se ocupă de pulsari și de găurile negre — a realizat un aparat capabil să izoleze și să amplifice semnalele radio emise de pulsari. Același aparat este marcat în timpul cercetărilor efectuate că există o formidabilă similitudine între pulsațiile

Aparatul realizat de Dror Sadeh regulează ale stelelor și cele ale inimii omenesti. În colaborare cu o echipă de cercetători de la spitalul de cardiologie Ichilov, el a adaptat aparatul pentru studierea activității inimii, eliminând necesitatea folosirii cateterismului cardiac, o metodă destul de laborioasă care implică anumite riscuri.

EXPOZIȚIE

Cu ocazia aniversării a 50 de ani de existență, Muzeul din Tel Aviv a inițiat deschiderea unei expoziții menite să marcheze acest fericit eveniment. Insolită în felul ei, această expoziție cuprinde păpuși — 400 la număr — provenind din peste 15 țări, printre care Anglia, Birmania, China, Italia, R.F.G., România și U.R.S.S. Expoziția a fost vizitată lunar de peste 15 000 de curioși, ceea ce a depășit cu mult prevederile organizatorilor. În fiecare dimineață, aproximativ 150 de copii au posibilitatea să-și încerce talentele de creatori de păpuși și de minuire a lor într-un atelier special creat pe lângă expoziție, condus de talentați păpușari, între care se află și cunoscutul păpușar Zola, originar din România. Copiii pot asista, de asemenea, și la un spectacol de păpuși susținut, tot zilnic, într-o sală cu o capacitate de 200 de locuri.

STATISTICĂ

În prezent, populația Israelului se ridică la 4 041 000 de suflete, dintre care 3 354 000 (adică 83%) sînt evrei și 625 000 arabi. Se prevede că în anul 2000 populația Israelului se va ridica la circa 5 500 000. Conform datelor publicate de Institutul național israelian de statistică, în anulul său pe 1982, o treime din familiile israeliene au cel puțin un automobil, 90% au televizor, două treimi au telefon, 15% au aparate de aer condiționat și aproape toate au frigider. Media de viață este cea mai ridicată din lume: 72 de ani și o lună pentru bărbați și 75 de ani și 7 luni pentru femei, ceea ce înseamnă o creștere de 2 ani și, respectiv, 2 ani și 3 luni față de acum zece ani. Peste 600 000 de israelieni și-au petrecut în 1982 concediul în străinătate, marcînd o creștere cu 10% față de anul trecut.

CURSURI

Anul acesta, la Universitatea din Ottawa au fost inaugurate două cursuri de limba ebraică, iar la Carleton University — al doilea mare institut de învățămînt superior din Ottawa — a început să se predea un curs de studii ebraice.

DISTINCȚII

Dr. Avraham Bar-Menachem, primarul orașului Natania (Israel), a fost distins cu Medalia Hedwig Burgheim, oferită de municipalitatea din Giessen (R.F.G.). Natania și Giessen, care este și locul natal al lui Bar-Menachem, sînt orașe înfrățite.

Pentru merite deosebite în domeniul asistenței sociale, Willy Katz, secretarul onorific al lui „Central Jewish Welfare Organization”, a fost făcut Cavaler al Ordinului Coroanei, una dintre cele mai înalte distincții belgiene, înmînată chiar de regele Baudouin al Belgiei.

EDITORIALA

O nouă apariție editorială a îmbogățit constelația presei evreiești din Franța. Este vorba de La Presse Nouvelle, cu subtitlul de „Magazin progresist evreiesc”, al cărui prim număr a apărut la 15 noiembrie 1982. Revista conține comentarii politice, povestiri, critică literară, teatrală, muzicală și de artă, știri și mesaje de felicitare adresate redacției.

„EVREII ÎN TIMPUL REZISTENȚEI”

În sala de festivități a primăriei din Fontenay-sous-Bois (Franța), în prezența Marelui Rabin al Franței, René Samuel Sirat, și a altor personalități a fost deschisă expoziția „Evreii în timpul Rezistenței”. În această localitate, dotată nu de multă vreme cu un nou centru comunitar, trăiesc aproximativ 700 de familii de evrei, care, după spusele primarului acestui oraș, Louis Bayeurt, iau parte activă la viața socială, culturală și politică de acolo.

CARTE

Dragoste tirzie se intitulează volumul de nuvele semnat de Isaac Bashevis Singer și apărut de curind în Ed. Stock (Franța). Cartea conține 17 nuvele populate de personaje familiare universului singerian.

VISIT

On Friday, 14 January 1983, our community was host to a delegation made up of Mr. Charles Berk and Mr. Allain Safran, assistants of senator Charles Percy, chairman of the U. S. Senate Foreign Policy Commission, and Mrs. Nancy Steinton, assistant of senator Claiborn Peer.

The guests were received by His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen, when problems concerning the Jewish community of Romania were discussed. Present on the occasion were Mr. Emil Sechter, General Secretary of the Federation of Jewish Communities of Romania and engineer Teodor Blumenfeld, Chairman of the Jewish Community of Bucharest.

In the evening, the guests attended the religious service of Kabbalat Sabbath at the Choral Temple in Bucharest.

MUZICALA

Editura muzicală „Neue Musik” din Berlinul răsăritean a publicat de curind două caiete conținînd cîntece populare evreiești. Textele sînt scrise atît în idiş, cit și în germană, fiind însoțite și de partituri muzicale respective. Primul caiet este consacrat cîntecelor corale și de dragoste, iar cel de-al doilea caiet cuprinde cîntece referitoare la meserii, profesii și obiceiuri. Ilustrațiile cailor au fost realizate de sculptorul sovietic Tenahum Kaplan, decedat recent.

ÎNVĂȚĂMÎNT

Facultatea de filozofie a Universității din Sarajevo (Iugoslavia) a inclus în programa sa de studii și un curs de limbă și literatură ebraică, predat de prof. Mozer Werbach.

IN MEMORIAM

Sub înaltul patronaj al ministrului foștilor combatanți Jean Laurin, la cimitirul Père-Lachaise, în fața unei conștinde cenușa unor martiri de la Auschwitz, a avut loc o ceremonie menită să marcheze comemorarea a 40 de ani de la primele deportări și de la execuția a o sută de ostateci, dintre care 53 erau evrei, la Mont-Valérien.

UN ORGAN NOU DE PRESĂ

Comunitatea sefardă din Ville St. Laurent, provincia Quebec (Canada), dispune, de curind, de un organ de presă propriu, al cărui titlu este „Information juive”. Revista apare lunar și conține pagini rezervate culturii, artei și evenimentelor sociale și politice.

CONFERINȚĂ

În Israel va avea loc în luna martie a acestui an Conferința anuală a Organizației internaționale a primarilor. Evenimentul este așteptat cu un viu interes.

DONAȚIE

La 27 de ani de la moartea marelui savant Albert Einstein, respectîndu-se voința testamentară a acestuia, toate manuscrisele sale au fost remise Universității Ebraice din Ierusalim, moștenitoarea de drept a acestor documente de o valoare inestimabilă.

INAUGURARE

Din inițiativa Departamentului pentru problemele tineretului, a Agenției evreiești și a Fondului social evreiesc unificat din Franța, a luat ființă Centrul pedagogic evreiesc de documentare și difuzare, cu sediul la Paris. Aici se pot consulta ziare și reviste cu caracter iudaic apărute în Franța, precum și în străinătate. De asemenea, instituția nou creată împrumută celor interesați cărți, punîndu-le totodată la dispoziție diapozitive și discuri cu piese din cîmora folclorului iudaic.

„PROFEȚI ȘI POETI”

La Montevideo a apărut ediția a doua, revăzută și adăugită, a volumului Profeti și poezi. Cartea cuprinde cinci părți: 1) Valori permanente ale iudaismului; 2) Iudaismul în acțiune; 3) Oameni și cărți; 4) Pictori; 5) Mărturisiri.

„VIAȚA ÎN ISRAEL”

La Santiago a fost vernisată expoziția personală a pictorului Fernando Morales Jordán, cuprinzînd 70 de picturi, în ulei și acuarele, reprezentînd viața în Israel. Pictorul a petrecut două luni în această țară în vederea documentării.

SEMINAR

Sub egida Uniunii israelite din Caracas, în acest oraș a fost inițiat un seminar dedicat examinării problemelor cu specific iudaic, coordonator fiind Bernardo Kliksberg. Prima temă a seminarului a fost „Problema demografică a poporului evreu în prezent și în perspectivă”.

ALEGERE

Dr. Salvador Rozental a fost desemnat pentru funcția de președinte al noului comitet de conducere al Confederației Asociațiilor Evreiești din Columbia, organizație afiliată Congresului Evreiesc din America Latină.

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

ROMANIA'S CHIEF RABBI: THE RIGHT MAN IN THE LEFT PLACE

BY RABBI DR. BERNARD A. POUPKO
Dean, Orthodox Rabbinat of Pittsburgh
— Abridged Text —

When at a meeting of the Jewish World Congress, the late Dr. Nahum Goldmann remarked to Rabbi Moses Rosen, chief rabbi of Romania, "You are the right man in the right place", Rabbi Rosen responded, "You mean that I am the right man in the left place". Those of us who participated in the 70th jubilee anniversary celebration in honor of Rabbi Rosen's 70th birthday in Bucharest July 9-14, will find no difficulty at all in endorsing his response to Dr. Goldmann. Unquestionably, he is the right man in the left place.

For me, who witnessed with my own eyes the tragic destruction of synagogues and yeshivot and the hederim, it was virtually a sudden awakening in some fairy tale land distantly removed from the planet Earth to watch Rabbi Rosen standing in the Choral Temple in front of the magnificent Aron Hakodesh during the Shabbat morning service reciting clearly and loudly the prayer for the welfare for the State of Israel even as he was surrounded on the Bima by the officers of the Federation of Jewish Communities in Romania. It is noteworthy to mention that these officers are highly educated and able leaders.

Just imagine hundreds of people seated at the festive Shabbat tables Friday evening in the kosher restaurant main ballroom singing the Shabbat zemirot together with the boys' and girls' choir of the Talmud Torah. The joy upon the faces of the guests and the hosts both during the singing of the zemirot and the Torah remarks, delivered by some of us reflected not only the majesty of Shabbat but also a sense of freedom and Jewish dignity. In a Communist country to be seated near the Israeli ambassador and his wife, the Hon. Aba and Mrs. Gefen, was a unique and a rewarding experience.

The same atmosphere of joy and enthusiasm prevailed during the Shabbat morning services in the Choral Temple and at the kiddush reception held after the services where a memorable d'var Torah was delivered by the president of Bar Ilan University, Dr. Emanuel Rackman.

The climax of the celebration was

reached during the jubilee convocation at the Choral Temple, Monday morning, 10 a.m. This magnificent synagogue was filled to capacity with some 1500 people in attendance. The long list of speakers included an official representative of the Israeli government, Rabbi Yaakov Moshe Solomon, head of the Misrad Hadatot. The songs by the children's choir and the tributes paid to Rabbi Rosen invested the proceedings with solemnity and understandable outbursts of joy.

Yet to me the most significant moment of this unforgettable event was Rabbi Rosen's open declaration to the entire assemblage that he is an ardent Zionist, that he is fully committed without any reservations or qualifications to the welfare and the security of the State of Israel and that he is a firm believer in the uniqueness of the Jewish faithcommunity. Such words were never heard during the last 65 years. The American ambassador to Romania, David Funderburk, who was among the many dignitaries in the synagogue, remarked to me: "Rabbi Rosen is not only a man of courage but he is also an astute diplomatist".

One o'clock in the afternoon, following all of these ceremonies in the synagogue, well over 600 people gathered in the ostentatious main ballroom of the new Intercontinental Hotel in Bucharest. Again, one found it difficult to believe that such a festive occasion could have been held. Here too in a most festive atmosphere speeches were made by high ranking government officials and by the church leaders all of them in endless praise of the statesmanship and the devotion of Rabbi Rosen to his native land and especially his brilliant leadership of the Jewish community of Romania. The lunch at the Intercontinental Hotel was followed by the reception by the ambassador of Israel and Mrs. Aba Gefen in honor of Chief Rabbi Rosen at the Israeli embassy.

All of these events and even more in a country where only four decades ago a pogrom inflicted unspeakable mortal tortures upon the Jews of Bucharest and Yasi.

For a clearer view and a more accurate understanding of the current Jewish community of Romania with some 30,000 Jews living in Bucharest and some 67 other communities, one must remember that pre-World War II Romania had a Jewish population of well over 850,000. This was truly a vibrant and pulsating Jewish community with outstanding Torah scholars, rabbinic and lay leaders. The Nazis slaughtered 400,000 Jews of Romania. Another 350,000 Jews fortunately succeeded in finding their way to Israel.

The only existing Federation of Jewish Communities in the Communist world, the Jewish Federation in Romania conducts activities in the fields of religion, Jewish culture and social assistance throughout Romania. There are 68 organized Jewish communities and religious services are held in some 120 synagogues. In 61 of these synagogues there are daily morning and evening services. A shochet from Jerusalem sent by the Lubavitcher Rebbe makes possible the continuous supply of kosher meat.

What Rabbi Rosen achieved for the Jewish community of Romania in a Communist society is simply unbelievable. A kosher restaurant serves well over 1000 hot meals daily to Jews of Bucharest and other communities. Over 300 aged and ailing Jews are receiving kosher hot meals delivered to their homes daily. The Jewish Home for the Aged built and maintained by the JDC even as the kosher restaurant is an institution which compares most favorably with some of the very best in the United States. It is simply legendary what this man, together with the JDC, has done to assure the continuity of that which was left over from one of the greatest and most

creative Jewish communities in the world.

Words are virtually inadequate to express one's inner feelings while visiting the synagogue where the renowned Rabbi Meir Loeb ben Jehiel Michael Malbin, the world-famous biblical commentator, prayed during his tenure as the Rav of Bucharest, 1858-1864, and during our visit to the Museum of the History of the Jewish Community in Romania where some of the atrocities committed against the Romanian Jews by the Nazis are vividly documented.

Rabbi Rosen is the right man in the left place because as a great Jewish leader he established for himself a prudent list of priorities and he knew what had to be salvaged and how it had to be done. He is possibly the only citizen of a Communist community in the world who is permitted to divide his professional rabbinical activities between Romania and the State of Israel where he recently established residence. Quite true, the average age of the Jewish community of Romania is about 66 years as the overwhelming majority of the youth have abandoned the country, yet there is a highly organized Jewish community with facilities for religious education, the observance of kashrut and the maintenance of synagogues.

What we found in Romania and what we have seen and witnessed during this truly unique and magnificent jubilee celebration is indicative of the fact that prudent, cautious and able leadership can facilitate coexistence of Jewish life with a Communist regime. Clearly, it is not a most idealistic situation, Romania emerges as a welcome beacon of hope and an oasis of Jewish continuity.

Rabbi Poupko, an executive member of the RCA, represented the Rabbinical Council of America in Bucharest, Romania, during the 70th jubilee celebration in honor of Chief Rabbi Rosen. Dean of the Orthodox Rabbinat of Pittsburgh, Rabbi Poupko is member of the editorial committee of "Tradition". RCA's scholarly quarterly journal.

(From "Chicago Sentinel")

FORTYTWO YEARS SINCE THE LEGIONARY POGROM

The 42nd commemoration "HAZKARA" of the pogrom committed against the Jewish population in the Văcărești and Dudești quarters of Bucharest by the fascist-legionary gangs, was held on 6 January, 1983 (22 Tevet, 5743) after the Jewish calendar.

During this pogrom, 130 Jews — intellectuals, religious officials, teachers, officers, community leaders, students a.s.o. — were killed by terrible tortures. Some of them were hung up on the slaughter house hooks and the words "kosher meat" written on their bodies.

Cantor Oslas Kopstuck, choir member Andrei Klein, congregation members were dragged from their prayers in the Choral Temple at Sf. Vineri and butchered in the Jilava wood.

Temples and synagogues were set on fire. The grand building of the Sephardic Temple in Banu Măracine Street was turned to ashes. The synagogue in Athena Street, "Bet Hamidrash-Vechi" in Calea Mosilor and others were set on fire while hundreds of shops were devastated, pilfered and burnt.

One of the "commanders" of the pogrom, who launched and signed the manifesto inciting to the massacre was Viorel Trifa (today "bishop" Valerian), who afterwards took refuge in the U.S.A., where he arbitrarily laid hands on the Romanian Orthodox Church in Detroit.

His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen started, on his first visit to the U.S.A. in 1961, an action on a world scale, so that this hangman dressed in soutane, receive his punishment.

"The ways of justice... are very slow..." especially in some parts of the world. After 21 years, American justice decided at last... to expel Trifa. He is now looking for another residence. The Swiss government rejected his application in this respect. It would have been bitter irony had Trifa's punishment been to spend his old age not in the prison but on the shores of the Leman Lake or in the Alps.

A petrifying picture album of the horrible scenes of those days and nights in January 1941, can be seen at the Museum of History of the Jewish Communities of Romania.

More than 100 graves of the martyrs fallen "Al Kidush Hashem" are arranged at the Giurgiului Cemetery, guarded by a sui-generis grave. The Hebrew and Romanian inscription above this grave includes none of the names of the martyrs but tells us about the Sacred Scrolls (Sefer Torah) torn up and desecrated, which the legionaries of Horia Sima and Viorel Trifa wrenched from the synagogue altars and profanated in the streets.

Symbolical vicinity of graves, slashed human bodies, torn books by the same savages with human face. It was always like this during a pogrom: the killing of the Jews went hand in hand with the burning of synagogues and the profanation of the Sacred Scrolls. Comments are useless as regards the wish of the hangmen: the destruction not only of Man but also of knowledge. Useless also as regards the victims and what they represented: the message of culture, the banner of the Book.

A solemn and impressive commemoration was held at the Choral Temple. The sermon was held by His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen.

His Eminence, who was an eye-witness of the pogrom and only by a Heavenly miracle did he escape from being one of its victims, recalled in a descriptive manner, his voice full of emotion, the drama of the January 1941 pogrom.

Many elderly people, some of them likewise of the Holocaust generation were at the Choral Temple that was full to overflowing. On the altar behind the pulpit from where our spiritual shepherd spoke, stood the children of the Talmud Torah, the youngsters of the "Shira Vezimra" choir.

His Eminence spoke to the old people, reminding them of what had happened, and at the same time to the young offsprings of our community.

"You, children, happy children of a generation that has not gone through what we went through, who are growing up in another world, receive a new moral, humane education. You, the children

who do not know what curses and insults mean just because you were born a Jew, who drink from the well of general and Jewish culture, in dignity, in mutual affection and esteem with the other young people of this country, you children, who live to see the fulfillment of the millenary dream of Israel, the rebuilding of the Holy Land, the restoration of the Jewish people's dignity throughout the world, it is to you that my voice goes out. You have to know the truth, you have to know what was done at one time to us, what a nightmare we went through, what tribute we paid in blood and tears.

"At one time. Yes. At one time, when this country was not run by the large mass of workers, when the fascist beast enslaved the Romanian people, when the country was overrun by the Nazi enemy.

"At one time. Yes. At one time. When there was nowhere in the world a little corner in which the Jews from all parts of the world could find themselves again, when the "Land of Biblical Promise" was forbidden us, and when the ships carrying Jews sailed to its shores were sunk.

"Happy you, children, that you are no longer 'those of one time'. Tomorrow's shift of our community is growing up in a free country and defends its peace and that of the whole world so that the dark forces 'of one time' should in no way be able to revive".

The joint choirs sang three songs, which are most eloquent: "Es brent" (Our poor little town is burning, burning), the warning cry of the Jewish poet Mordechai Gebirtig (who later became himself one of the six million martyrs), with which, prior to the Holocaust he shook the consciousness of people by warning them that "the little town is burning and you stand by idly", calling them to action "if the little town is dear to you, put your hands to tools, extinguish, extinguish the fire with your own blood".

Next, the song "Ani maamin" (I believe), one of the 13 beliefs formulated by our great philosopher Maimonides. "I believe with complete confidence in the

coming of the Messiah, and even if he is late in coming, I wait every day for him to come".

With this song our holy martyrs stepped over the thresholds of the gas chambers in Auschwitz and Maidanek. The same song was sung also by the martyrs of the inquisition and victims of Hmel-nitzki's massacre.

The third song sung at the Choral Temple was "The March of the Jewish Partisans".

"Do not say that you're going along your lat road". Holocaust did not only give martyrs but also many, very many heroes. With bare hands, without weapons they put up resistance, fought "mit naganen in di Hend", fought within the "crumbling walls", defied the great Reich in the Warsaw ghetto, in the ghetto of Bialistok, in the midst of the French Resistance Movement, in the Jewish Brigade, among the smouldering ruins and in the mountain peaks.

"Because the hour of our salvation will come
We shall bring it and shall be present here".

The Chief Rabbi turned his sermon into a lesson with a strong educational hue. He translated the songs to the young people and children, and explained them the contents thereof.

Not only words resounded within the walls of the Temple. One had the feeling that "our poor little town is burning" under our very eyes, that "they, the martyrs, They the heroes were present here".

The religious service was officiated by His Eminence the Chief Rabbi, by Senior Rabbi I. M. Marilus, Senior cantors Jukovskichi and Harnik, accompanied by the choir of the Choral Temple.

Present were His Excellency Zvi Brosh, Ambassador of the State of Israel as well as other members of the Embassy.

On Sunday, 9 January, a religious service was held at the graves of the martyrs at the Giurgiului Cemetery, attended by His Eminence, Chief Rabbi Dr. Moses Rosen, and the leaders of the Federation of Jewish Communities and of the Jewish Community of Bucharest.

May the memory of our dear martyrs ("Kedoshim") be blessed for ever.

42 יאר פונעם בוקארעשטער פאָגראָם

(המסר פון זיט 11)

אם, איז ער שוין דא, „און אז ווי די מרושים, די העלדן זענען דא, צווישן אונז.“

די תפילה צו דער אזכרה פון די מרושים האָבן אָפּגערופֿן דער רב הראשי, דער רב ימ. מאַרילאָס די חזנים וואָס האָבן און האָרניק, אַמאָפּאָניר-טע פונעם באַר פון טעמפל. „זענען אָנגעווענדן געווען הצבי בראַש, דער אַמבאַסאַדאָר פון מדינת ישראל און אנדערע מי-טגלדער פון דער אַמבאַסאַדע.

וואָס די 6טן יאָנאר, איז אויפֿן רושורדער בית - עולם, ביי די מברכים פון די מרושים פאַר-געקומען און אזכרה אין וועלכער ס'האָבן זיך בא-טיילט דער רב הראשי ד"ר דוד. משה ראָזען שליט"א, און די מנהלים פון דער פּעדערגאָנע און פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה. זאָל דער אנדערע פון אונזערע טייערע מרושים אויף אייביק זיין געבענטש.

ידיעות פון אונזערע קהילות

געזאָגט אז די 31 יידישע אַמאָפּאָניקער וועלכע האָבן זיך אויסגעצייכנט אויף פאַרשידענע נעכטן פון מעדיצין און ביאָלאָגיע ביז צו מונטן און מוזיק, זענען אַ מפורסם פון שטאָף פאַר דער רב-טענישער מולטער, בכלל און פאַר אונזער קהילה, בפרט. פון די 31, איז איינער נישט דערמאָנט געוואָרן, און דער איז טאָקע דער רבנער, דער פראָפּעסאָר מאָשאַל - וועלכער איז דער שטאָף פון אונזער קהילה, האָט געזאָגט דער רב הראשי. אָנגענויגט דעם טיפּן שרש פונעם יידישקייט וואָס איז געווען דער מואָל פון וואָנען די יידן האָבן געשעפּט ווערע שפּעצירישע כוחות, האָט דער רב הראשי געגעבן אלס ביישפּיל די באַרוימע ישיבה פון יבנה, געגרינדעט פון רבי יוחנן בן זכאי נאָכן חורבן בית שני. דער רב הראשי האָט באַזאָגט אַ גלייכעווערטל וואָס האָט זייער אויסגע-געלען ביים עולם, אָנגעדיקט: „אז אויב מיר קלערן גוט צו, זענען די 31 געקומען דירעקט פון דער אַמא-באָזאָגט אַ גלייכעווערטל וואָס האָט זייער אויסגע-געלען ביים עולם, אָנגעדיקט: „אז אויב מיר קלערן גוט צו, זענען די 31 געקומען דירעקט פון דער אַמא-פאַרמאָגט פונעם אַמאָפּאָניקער נ. מאָשאַל וואָס איז פאַרנעקומען ענדע מאָנאָס דעצעמבער און די צווייטע טייל אָפּפאַנג יאָנאר 1983, האָט מיט זיך „פאַרבירנד“ צוויי יאָר. אזוי ווערט, פאַרבינדן“ מיט דער צייט אונזער נייטסטע רייפיקט אין שטענדיקן אויפשוונג.

אין די אָונטן פונעם 25טן דעצעמבער 1982 און 1טן יאָנאר 1983 האָט דער אַמאָפּאָניקער מיט-פראָם. דאָספאַר דאָזענע ה' יאָנאָלאָס קאָד-טאָל געהאַלטן דעם אינטערנאַטאָנאַלן פאַרמאָג-ראָד-טעניש יידן, מיטגלידער אין דער רומענישער אַמאָפּאָניקער. ס'ע זענען בייגעווען אָנגעזענע פער-טעלעכטיקן אויף אלע נעכטן, יידן און-נישט יידן. דער רבנער האָט פאַרנעמטעלס בייצור די „פראָ-פּע“ פון די 31 יידן אַמאָפּאָניקער מיטגלידער, וואָס האָבן געבראָכט אין ברענגען זייער וואָניקן ביי-טאָג צום פראָגנעס און וויזיזשן פון רומעניע. ער האָט אונטערשטראַכן אז שבעת און אלטער געווען געווען אַמאָפּאָניקער אָדונגן זענען נאָר 4 יידן געווען אַמאָפּאָניקער מיטגלידער - יעקב - פעליקס, מאָזעס נאָסמער, ח. מיטשין און דוד עמנואל - איז און די יאָרן פון דער פאַלקס דעמאָקראַטיע ווער צאָל אויסגעוואָסן אויף 26 (פון וועלכע צוויי, דער מאַיאָליטישער עסקן און ליטעראַטורישער קריטי-קער. דאָרפאַרשאַנ-נערעאָ, און דער באַרימ-טער דאָסמאַר, פון די אַרעמט, „ר' ש. סטניאָו, זענען אויפגענומען געוואָרן נאָר זייער מוטל). אַמאָ אַ דער אַמאָפּאָניקער פאַלקס, דעמאָנסט-רייט די גערעכטע נאַציאָנאַלע פאַליטיק פון דער פאַליטישער מלוכה, און די מריהייט פונעם רומענישן יידנטום בנוגע זייער פאַטערלאַנד. רויבנדיק דעם הויכן גיוואָ פון די פאַרמאָגן, האָט דער רב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען שליט"א

דער רעכטער מאן פארן לינקן פלאץ

(המסר פון זיט 11)

אין דער פאַקט, אז אַ קלונער מנהיג קאָן פאַרלייב-טערן און פאַרוואַרלעכערן די קאָעקוויטענץ פונעם יידישן לעבן מיט אַ קאָמוניסטישן רעזשים. בא-וואַסניקע פונעם טרויערליכן יידישקייט און מול-טערעלן מצב פון אונזערע ביידער אין אנדערע ערטער, שטעלט מיט זיך רומעניע פאַר אַ ליכטיקן סיגנאַל פון האָפּפונג, אַן אַזויס פון יידישן המשך.

הרב פופקא, עקזעקוטיוו מיטגליד פון ועד הרבנים אין אמעריקע (ראַבינאָפּאָל קאָנסיל אַף אמעריקא) האָט פאַרנעמטעלס דעם ועד הרבנים פון די פ.ש.א. און בוקארעשט אויף די פייערונגען לכבוד דעם 70 יעריקן געבוירן טאָג פון הרב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען שליט"א. דער רב פופקא איז דעמאָן פון דעם אַטאָדאָקסישן ראַבינאַט אין פּיסטבורג. ער איז דער מחבר פון פיל ביכער. ער איז אויך מיטגליד אין קאָמיטעט פון דער רעדאָקציע פון שילער זשורנאַל „טראַדיציעס“ וואָס דערשיינט איינמאָל אין דריי חודשים און ווערט אַרויסגעגעבן דורך דעם ועד הרבנים אין אמעריקע.

באזוך

פרייטיק דעם 14טן יאָנאר ה.י. איז אונזער קהילה באַזוכט געוואָרן פון אַלענאַציע אין באַש-טאָג פון ה' משהאלס בערז און אַלען סאַפּראָן, אַסיסטענט פונעם סענאַטאָר משהאלס פערסי, פרעזי-רענט פון דער קאָמיטע פאַר אויסערן-פאַליטיק פון די פ.ש.א. און פרוי נענסי סטעינאָן, אַסיסטענט פון סענאַטאָר פלייבאָרן פער.

די נעסט זענען אויפגענומען געוואָרן פון רב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען און האָבן מיט אים געהאַט אַ געשפּעך איבער פאַרבלעמען בנוגע דער יידישער קהילה אין רומעניע. ביי דעם אַפּפּאָינטמענט זענען בייגעווען דער נענעראַל-סעקרעטאַר פון דער פּעדערגאָנע ה' עמיל שבעטער אין דער פרעזידענט פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה אינזשינער טעאָדאָר בלוטענפערד. פרייטיק צונאַכטס האָבן די נעסט מקבל שבת געווען אין בוקארעשטער קאָראַל טעמפל.

ידיעות פון דער יידישער וועלט

אין איינשטימיג באַשפּאַן געוואָרן איינצואַרדע-נען אין פּרילינג 1983 אַ וואָך פאַרן יידישן בוך.

יידיש - פראַגראַמען

דאָס איינפירן יידיש-פראַגראַמען אין „בית התפלה צות“ אין תל-אביב, איינגעפירט געוואָרן בשותפות מיט וועלטראַט פאַר יידיש, איז געוואָרן אַ וויכטיקע קולטור-געשעניש אינעם יידישן קולטור-לעבן אין ישראל. די וועלט-ביוראָ האָט באַשפּאַן צו ווענדן זיך צו די צענטראַלע יידישע קולטור-אינס-טיטוציעס און זי זאָל דורכפירן סיסטעמאטישע יידישע פראַגראַמען.

לעקציעס

דער באַמאָנטער דיכטער יעקב אבי שאַרניץ, ליטעראַטורישער רעדאַטאָר פון דער צייטונג „יש-ראַל שמיטע“, פאַרט אַרויס אויף אַ לעקציע - טור אין די פאַראייניקטע שטאַטן און קאנאַדע. ער וועט אויך אַמאָוירן אין קאָנען פון וועלט-ראַט פאַר יידיש און יידישער קולטור כדי צו שטעלן די יידישע קולטור מעטיקט אין די רעטער ווו ער וועט באַזוכן.

פאַרשטייער

אין איינפלאַנג מיטן באַשלוס פון דער דריטער סעסיע פון וועלט-ראַט פאַר יידיש און יידיש קולטור, וואָס איז פאַרנעמטעלס אין באַמאָנטער, וועגן שאַפן אַ יונגס אַפּטיילונג ביים וועלט-ראַט, און אויס-געוויילט געוואָרן חיים מינסקי - פון די „יונגס אַמאָוירטן פאַר יידיש אין ישראל, אלס מיטגליד פון וועלט-ביוראָ. אַ ספּעציעלע יונגס - קאָמיטע אין שפיץ מיט חיים מינסקי וועלן אויסארבעטן און פאַרשלאָגן אַ מעטיקט פלאַן פאַר דער יונגס-אַפּטיילונג.

פילם

א יינער פילם „פּעלעקער מאָדער“, וואָס שילדערט דעם יידישן חורבן אונטער די נאַציס, און צום ערשטן מאל געוויזן געוואָרן אין קענעדי - צענ-טער אין וואַשינגטאָן. דער פילם איז פאַרזאָגט געוואָרן פון דעם שמעון וויזענטאַל - צענטער אין קאָסאָנעלעס. די באַרימטע פילם - סטאַר עלי-זאַבעט מיילאָר און דער באַוואָסטער שווייטשליכער און סטאַטאָראַ אַרסאָ וועלן זענען די נאַראַטאָרס. דעם סענאַטאָר האָט געשריבן ראַביי מאַרווין גיל-בערס.

דער פילם ווויזט צווישן אנדערע, סצענעס מיט שמעון וויזענטאַל, וועלכער איז באַרימט גע-וואָרן איבער דער וועלט ווי אַן אויסשפירער פון נאַציסע מערדער. דורך זיינע באַמיינונגען זענען אויפגעשטען געוואָרן איבער מיינונג מלחמה - פאַר בערעכער.

באַשעוויס-זינגער

ווי מען ניט איבער, האָט יעקב באַשעוויס - זינגער געשטעלט אַ באַרינג זיין ענגלישן פאַר-לענער, אז ער זאָל אַרויסגעבן זיינע ענגלישע ביכער צוזאַמען מיט זיין יידישן אַריינאַל, „אין ווייל אַז מײן שפּראַך זאָל נישט פאַרשווינדן און איך וויל נישט זיין דער לעצטער שרייבער אין יידיש“ - האָט באַשעוויס דערקלערט זיין פאַר-לענער.

אַנטאַלאָגיע

דער נאַציאָנאַלער קאָמיטעט האָט מיט עטלעכע יאָר צוריק אונטערגענומען אַ גרויסן פראָיעקט: אַרויסגעבן אַן אל-מאָנאָדער יידישע אַנטאַלאָ-גיע, וואָס זאָל אָפּשפּילען דאָס היינטיקייטקייט יידיש - שפּעציעלע לעבן אין קאָנאָ. איצט ווערט איבערגעבן, אז די אַנטאַלאָגיע - אַ בוך פון 700 זייטן אין דריי שפּראַכן: יידיש, ענגליש און פראַנ-צויזיש - האָלט ביים פאַרענדיקט ווערן. דער קאָמיטעט האָט באַמאָמען פאַר דער אַנטאַ-לאָגיע סובסידיעס פון דעם מולטימיליאָר מיניס-טעריום פון דער פּעדערגאָנע רעגירונג, פון דער מאָנטאָפּאָלער קהילה-פונדאציע און פון אַ ריי פאַר-וואַסער פונדאציעס.

א וואָך

ס'איז געבראָכט געוואָרן אַ פאַרשלאָג אז דער וועלט-ראַט זאָל באַמאָמען די איינציגסטן איי-נצאָרדענען אין פּרילינג 1983 אין ישראל און אין די פּוּרצות אַ וואָך פאַרן יידישן בוך, און גלייכ-צייטיק זאָל אויך אויסגעבויטערט ווערן די מוט-קייט פון די ביכער קלובן אין די לענדער. אַרום דעם פאַרשלאָג האָט זיך אַנטוויקלט אַ לעבאַפאַסטער מיינונג-אויסטייטש וועגן דער גוי-מייטיק צו פאַרשפּרייטן דאָס יידישע בוך. צום סוף

הנוכה אין מאָנעטש

דער פרעזידענט פון דער קהילה, משה ענגעלבער, האָט גערעדט איבער דער באַרייטונג פון די הנוכה פּיערענען. מ'האָט פאַרענליכענט דאָס אַרטיקל פו-געם רב הראשי „הנוכה“, אַ מיליטערישער זיג-דערטרונגען אין אַ מרינאָ אייץ, וואָס איז דער-שינען אין נומ. 519 פון „אונזער צייטשריפט“. אַלע אָנוועזנע האָבן געשעפּט פיל נחת רוח פון דעם געלונגענעם אָונט.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש 15.1.1983 בוקארעשט

42 יאר פונעם בוקארעשטער פאגראם

אין אונזער פונעם 1טן יאנואר 1983 (כ"ב טבת תשמ"ג) איז לויט דעם יידישן לוח פארגעקומען די אזכרה נאך די קדושים, די דערמארדעטע יידן אין פאגראם וואס איז דורכגעפירט געווארן דורך די פאשיסטיש-לעגאנערישע כאנדעס אין די בוקארעשטער יידישע קווארטאלן.

אין יענעם פאגראם זענען אומגעקומען אין שרעקלעכע לידן 128 יידן, אינטעלעקטואלן, כלי קורש, מלכדים, אפיצירן, מנהיגים פון קהילות, סטודענטן א.א.וו. א טייל פון זיי זענען אויפ-האנגען געווארן אין שעכט - הויז מיט דער אויפ-שריפט "כשר פלייש". פונעם כאראל - טעמפל זע-גען "ארויסגענומען געווארן דער חון אהים קאפ-שטיק, דער כאריס אנדריי קליין, מאראל האפטיגער און אנדערע מתפללים, זענען אוועקגעפירט גע-ווארן אין זיכערהייט וואלד, ווו זיי זענען דער-מארטע געווארן.

ס'זענען אונטערגעצויגן געווארן שילן און בתי-מדרשים, דער פרעכטיקער ספרדישער טעמפל פאר דער נאם באנו - מאראטישע און פארוואנדלט געווארן אין בית - שילן פון דער אטמאנא נאם און דער אלטער בית - מדרש זענען ארויס-פיער. הונדערטער געשעפטן זענען דעוואסטרירט געווארן.

איבער פון די אנפירערס פונעם פאגראם, דאס וואס האט אונטערגעשריבן דעם מאניפעסט וואס האט גענומען צו דער שחיטה, זענען וויאזעל טריפא (דער לענגסטער, בישאף וואלעריאן), וואס איז שפעטער אנמלאפן אין פ.ש.א. און האט געלייגט די האנט אויף דער רומענישער ארסט-דאקטער מירא און דערמאנט מיט דעם נאמען געהייסן פון זיין וויזנט אין די פ.ש.א. אין יאר 1961 האט דער רב הראשי באשעדיגט און אקציע פאר אלוועלטלעכע מאסשטאב, כדי דער תליון וואס טראגט גלייכע קליידער זאל באקומען זיין שטראף. "דער זענען צווישן און שווערער, איבער-הויפט איז געווען עטער אויף דער וועלט. נאך 21 יאר, ענדלעך, האט די אמעריקאנער יוסטיץ באשטימט טריפא'ס דעפארטאציע. דער וועב אצינד - א נייע היים. דער געגרינדט פון דער שווייץ האט צוגעזאגט אים אויפצונעמען. און ס'וואלט געווען נאך א ביסלעך איראניע און דער "עניש" פונעם מערדער טריפא זאל באשטיין דער זאל פארברענגען זיין עלטער - גיט אין תפילה - נאך אויף די ברעגן פון דער אדער לעמא, אדער אויפן שפיץ פון די אלפן - בערג.

אין מויו פון דער געשיכטע פון די יידישע קהילות און רומענישע געפונען וואס דערשיינען דוקער אלבאם מיט די גרויסע צעלעס פון יענע טעג און נעכט פון יאנואר 1941, אויפן דוידערישן בית-עולם געפונען זיין איבער-הונדערט קהרים פון אומגעקומענע על קידוש - השם. איבער די קהרים שטייט ווי אויף דער וואך אן איינגארטיקע מעבה. דער אויפשריפט אין עב-רית און אומגעפירט אויף דער מצבה דערמאנט נישט קיין איין נאמען פון די קדושים, ווי דערמאנט אונז אבער וועגן די פארשוועכטע ספרי תורה, וועלכע האריא סימא'ס און וויאזעל טריפא'ס לע-גיאנער האבן זיי ארויסגענומען פון די שילן און זיי געשענדעט אויף די נאסן.

א סיימבאלישע שטח, שאפט פון קהרים, געפיי-ניסט מענטשלעכע נופים, און ערשטענע ספרים, פון די הענט פון די זעלבע חיות מיט מענטשלעכע געשטאלט. אזוי איז פארגעקומען אין יעדן פאג-ראם: האנגענע פונעם ייד איז פארגעקומען גלייכצייטיג מיטן פארברענגען די שיל און מיטן שטערן די ספרי - תורה. זיי קאממענארן זענען איבערליב, נישט נאר וועגן דעם וואס ס'האבן גע-וואלט די רוחים: נישט נאר פארניכטן דעם מענ-טש נאר אויך זיין לערנע איבערזעצונג וועגן זיין בונג די קרבנות און וואס זיי האבן מיט זיך פארגעשטעלט א מעשאפט פון קולטור, די פאן פונעם ספר, דעם דגל התורה.

אין כאראל-טעמפל, איז פארגעקומען אן איינ-רומפליע אזכרה. די דריטע האט געהאלטן דער רב הראשי ד"ר דוד משה ראזען שליט"א. דער רב הראשי וואס איז געווען אן ערד פונעם פאגראם און נאך דורך א נא איז געשטאנען צווישן וועג קרבנות, האט געשיידעט פול מיט עמאציע די דאמער פון דעם פאגראם וואס איז פארגעקומען אין יאר 1941.

אינעם איבערפולטן טעמפל האבן זיך געפ-נען א סך עלטערע מענטשן פונעם דור פון דער

שווא. ביים ארון קודש פון וואנען ס'האט גע-רעט אונזער ניסטיקער מנהיג, האבן זיך געפ-נען די תלמוד - תורה קינדער, די יונגע פונעם כאר "שירה וזמרה".

דער רב הראשי האט גערעדט פאר די עלטערע, דערמאנענדיג וואס ס'האט פאסירט און גלייכ-צייטיג זיך געווענענע צו די יונגע בימערלעך פון אונזער קהילה. "איר קינדער, זענט גליקלעכע קי-נער פון א דור וואס האט נישט איבערגעלעבט דאס וואס מיר האבן איבערגעלעבט. איר וואס לעבט אין א אנדערער וועלט, באקומט א נייע דערציאונג, א מאראלישע, א מענטשלעכע. איר קינדער וואס ווייסט נישט פון מין שטאה און בא-ליידיקונגען נאר דערפאר ווייל איר זענט געבוירן געווארן יידן, וועלכע איר געניסט פון די קמורות פון אלטעמאליקע קיטור, און איר פון דער יידישער ווירדע און גענויטיקער אכטונג.

מיט אלע יונגענטלעכע פונעם לאנד. איר קינדער וואס גיט איר צייט וועגן ס'ווערט מומים דער מויזנט יאריקער הלום פון ישראל, דער ווי-דעראפאבי פונעם הייליקן לאנד, צו איר ווענדע איר מין קול. איר דארפט וויסן דעם אמת וואס ס'איז געשען מיט אונז, דעם גהינום וואס מיר זענען דורכגעגאנגען, די גרויסע פרייז אין בלוט און א מרדע וואס מיר האבן באצאלט.

"דעמאלט. יא. דעמאלט. ווען איז דעם לאנד זענען נישט די ארבייטער מאסן געווען די פיר-דעראפאבי, דעמאלט האט אונז פארשלאפט די פאשיסטישע חיה און דאס לאנד איז געווען אקס-פירט פונעם שטאט.

"דעמאלט. יא. דעמאלט. ווען אויף דער וועלט האט זיך נישט געפונען קיין ווינקלעך פאר יידן. דעמאלט ווען דאס לאנד פון אונזערע אבות איז געווען פאר אונז פארבאטן און ווען די שפיץ מיט יידן וואס פלעגן זיך דערנענטערן צו זיינע ברעגן פלעגן פארנומען ווערן.

"גליקלעך זענט איר קינדער, וואס איר זענט נישט פון "ענע" פון "דעמאלט" היינט לעבט איר און וואסמאט אין א פריי לאנד פון ארבייטער, איר שלום און דעם שלום פון דער נאנטער וועלט, כדי זי שווארצע כוחות פון אסאך, זאלן מער קיינמאל נישט אויסהויערן דעם קאפ."

זי ווערטעט פונעם רב הראשי זענען אויסגעטעט געווארן מיט גרויסער עמאציע און שפאונג פון אלט און יונג. די עלטערע האבן געזען פאר זייערע אויגן דעם גהינום פון "אמאל". זיי זענען אדער פארשטאנען ווי גליקלעך זיי זענען היינט און זיי קענען מיט זיכערהייט קוקן אין דער צוקונפט, אין וועלכער אזעלכע רציחות זענען נישט מער מעגלעך.

די ארבייטערע פארן האבן געזענען דריי-לע-דער: "עס ברענט", דאס לארעם געשרי פונעם יידישן פאקט מדרבי גערייטע (על אליו) און אי-נער פון די 6 מיליאן קדושים) מיט וועלכען ער האט אין דער היטלעך - תקופה פאר דער שטאה, צעמישעלטען און געווארעט: "אז דאס, שטעטל ברענט און איר שטייט אזוי נאר מיט דעם הארציקן הענט" און האט גערופן צום קאמף: "אויב דאס שטעטל איז איר מיינע, נעמט די כלים פארלעשט דאס-פיער, פארלעשט מיט אייער אייגן בלוט."

דאן האט נאכגעפאלגט "אני מאמין" - "איר גלויב", פון אונזער גרויסן פילאזאף רמב"ם. "אני מאמין באמונה שלימה", איר גלויב מיט א טיפן גלויבן (מיט מין נאנצן וועגן) אז משיח וועט קומען, און אפילו אז ער וועט פארשטעמקן, וועל איז ווארטן יעדן טאג ער זאל קומען.

אזוי זענען אריבער די שוועל פון די אוישווי-צער אויוונע אונזערע קדושים, מיט דעם ליר אויף זייערע ליפן. ס'האבן עס אויך געזינגען די ספר-שים פון דער אימיוויוציע און די קרבנות פון כמעטליכע פאגראמען.

און דאס דריטע ליר וואס האט אפגעקלינגן צווישן די ווענט פונעם טעמפל איז געווען, "דער מארש פון די יידישע פארטיזאנען".

"זאג נישט קיינמאל אז די גייסט אויפן לעצטן וועג" די שווא האט נישט געגעבן נאך מארש-רע, נאר אויך פיל, פיל העלדן. מיט הילף הענט האבן זיי געשטעלט א ווידערשטאנד, א מיט נא-

(המשך אויף זייט 10)

הרב הראשי ד"ר דוד משה ראזען:

דער רעכטער מאן פארן לינקן פלאץ

פון הרב ד"ר ב. פופקא דעקאן פון ארטאדאקסישן ראבינאט אין פיסטבורג

שן די אפיציעלע נעמט אין דער שיל, האט מיר געזאגט: "דער רב ראזען איז נישט נאר א מענטש מיט א ווירדליכער שטעלונג, נאר אויך א געני-טער דיפלאמאט".

נאך דער פיערונג פון דעם כאראל-טעמפל, נאך מיטאג, האבן איבער 600 מענטשן זיך פארזאמלט אין אינעם הויפט זאל פונעם יידישן בוקארעשטער הא-טעל, "אינטערקאמיוניקאטאן". אויך דא, האבן אין א יום-טוב"דיקע אסאךספערע געהאלטן דערדעם הויכע מליכה באמטער, פלעך פרעזידענט פון דעם קולטוס דעפארטאמענט, דערנאך דער פאטריארך פון דער רומענישער ארטאדאקסישער קיר, און פירער פון אנדערע גלויבנס אין רומעניע. אלע האבן זיי געלויבט די דיפלאמאטיע און דאס טריי-שאפט פונעם רב הראשי צו זיין געבוירן לאנד, און איבערהויפט זיין לעגענעריע ראלע אלס מנהיג פון דער יידישער קהילה אין רומעניע. נאכן מיר-טאג איז אין האטעל, "אינטערקאמיוניקאטאן" פאג-רעמווען א געמאנט ביים אסאךספערע פאר-ראל אבא נפן און זיין פרוי, לכבוד דעם רב הראשי ד"ר משה ראזען.

כדי צו האבן א קלאר בילד און בעסער צו פאר-שטיין די היינטיקע יידישע קהילה אין רומעניע, מיט אירע 30000 יידן, דארפן מיר זיך דערמאנען אז פאר דער צווייטער וועלט-מלחמה האבן און רומעניע געלעבט איבער 850000 יידן. דאס איז באמת געווען א גרויסע און אנגעזענע יידישע קהילה מיט אירע תלמידי חכמים, רבנים און מנהיגים. די נאציס האבן אויסגעטוישט 400000 רומענישע יידן, די מערהייט אין צפון טראנסיל-וואניע, וואס איז צייטווייליג געווען פארשטאנען פאר די אונגארישע ארטיסטן. אנדערע 350000 טור-זנט יידן זענען צום גליק עולה געווען קיין ישראל. די פערדעראציע פון די יידישע קהילות איז פשוט געווען א סטטיק אויפן געביט פון דעלעניע, יי-דישע קולטור און אפצאלענע הילף אין אלע אירע קהילות. עס פונגעווארן 120 שילן. אין 61 פון זיי איז דא מנין יעדן טאג, אינדערפרי און אויפ-דערנאכט. א שווח פון ירושלים געקומען לויט דער ביהמה פונעם לויבאנענדיגער רבי שליט"א, אינאיינעם מיט הינע שווערע שטעטל, נאכדעם, און דער נייע ווערט דערמאנענעכט צו באקומען כשר פלייש. דאס וואס דער רב הראשי ראזען האט געמאכט פאר דער יידישער קהילה אין רומעניע איז פשוט אומגלויבליך. א כשרער רעסטאראן סערווירט יעדן טאג א ווארעם מיטגאס-פאר אירע 1000 בוקארעשטער יידן. איבער 300 אלטע לייט און קראנקע באקומען טעגלעך ווארעם עסן אחיים. דאס בית - אבות, "ראזען", וואס איז אויסגעבוי-יעט געווארן און ווערט אויסגעהאלטן דורכ, "דוד-שאניט" און דער פערדעראציע, ווי אויך דער כשרער רעסטאראן, שטעלן מיט זיך פאר אינסטיטוציעס וואס קאנען זיך פארמעסטן מיט די בעסטע פון די פ.ש.א. און איר משיח לעגענעריש וואס דער רב הראשי האט געמאכט צו פארזיכערן דעם העשך פון דער שאירות הפליטה פון איינער פון די גרע-סטע קהילות אין דער וועלט. די ווערטער זענען צו אירעם אויסצודרייטן די געפילן פון מעצען וואס רבי מאיר לייב בן יהואל מיינאף מלכים זי, פלעג האלטן זיינע דרשות אלס רב פון בוקארעשט (1864-1858). נאך נישט צום באשרייבן איז אונז-זער עמאציע בעת דעם באזוך אינעם מויו פון דער געשיכטע פון די יידן אין רומעניע, ווו ס'ע-נען פארברענגענע די אכזריות פון די רומענישע פאשיסטן און פון די נאציס לנבי די יידן.

דער רב הראשי ראזען איז, דער רעכטער מאן פאר די יידישע קהילה אין רומעניע. נאך דער פיערונג פון דעם כאראל-טעמפל, נאך מיטאג, האבן איבער 600 מענטשן זיך פארזאמלט אין אינעם הויפט זאל פונעם יידישן בוקארעשטער הא-טעל, "אינטערקאמיוניקאטאן". אויך דא, האבן אין א יום-טוב"דיקע אסאךספערע געהאלטן דערדעם הויכע מליכה באמטער, פלעך פרעזידענט פון דעם קולטוס דעפארטאמענט, דערנאך דער פאטריארך פון דער רומענישער ארטאדאקסישער קיר, און פירער פון אנדערע גלויבנס אין רומעניע. אלע האבן זיי געלויבט די דיפלאמאטיע און דאס טריי-שאפט פונעם רב הראשי צו זיין געבוירן לאנד, און איבערהויפט זיין לעגענעריע ראלע אלס מנהיג פון דער יידישער קהילה אין רומעניע. נאכן מיר-טאג איז אין האטעל, "אינטערקאמיוניקאטאן" פאג-רעמווען א געמאנט ביים אסאךספערע פאר-ראל אבא נפן און זיין פרוי, לכבוד דעם רב הראשי ד"ר משה ראזען.

כדי צו האבן א קלאר בילד און בעסער צו פאר-שטיין די היינטיקע יידישע קהילה אין רומעניע, מיט אירע 30000 יידן, דארפן מיר זיך דערמאנען אז פאר דער צווייטער וועלט-מלחמה האבן און רומעניע געלעבט איבער 850000 יידן. דאס איז באמת געווען א גרויסע און אנגעזענע יידישע קהילה מיט אירע תלמידי חכמים, רבנים און מנהיגים. די נאציס האבן אויסגעטוישט 400000 רומענישע יידן, די מערהייט אין צפון טראנסיל-וואניע, וואס איז צייטווייליג געווען פארשטאנען פאר די אונגארישע ארטיסטן. אנדערע 350000 טור-זנט יידן זענען צום גליק עולה געווען קיין ישראל. די פערדעראציע פון די יידישע קהילות איז פשוט געווען א סטטיק אויפן געביט פון דעלעניע, יי-דישע קולטור און אפצאלענע הילף אין אלע אירע קהילות. עס פונגעווארן 120 שילן. אין 61 פון זיי איז דא מנין יעדן טאג, אינדערפרי און אויפ-דערנאכט. א שווח פון ירושלים געקומען לויט דער ביהמה פונעם לויבאנענדיגער רבי שליט"א, אינאיינעם מיט הינע שווערע שטעטל, נאכדעם, און דער נייע ווערט דערמאנענעכט צו באקומען כשר פלייש. דאס וואס דער רב הראשי ראזען האט געמאכט פאר דער יידישער קהילה אין רומעניע איז פשוט אומגלויבליך. א כשרער רעסטאראן סערווירט יעדן טאג א ווארעם מיטגאס-פאר אירע 1000 בוקארעשטער יידן. איבער 300 אלטע לייט און קראנקע באקומען טעגלעך ווארעם עסן אחיים. דאס בית - אבות, "ראזען", וואס איז אויסגעבוי-יעט געווארן און ווערט אויסגעהאלטן דורכ, "דוד-שאניט" און דער פערדעראציע, ווי אויך דער כשרער רעסטאראן, שטעלן מיט זיך פאר אינסטיטוציעס וואס קאנען זיך פארמעסטן מיט די בעסטע פון די פ.ש.א. און איר משיח לעגענעריש וואס דער רב הראשי האט געמאכט צו פארזיכערן דעם העשך פון דער שאירות הפליטה פון איינער פון די גרע-סטע קהילות אין דער וועלט. די ווערטער זענען צו אירעם אויסצודרייטן די געפילן פון מעצען וואס רבי מאיר לייב בן יהואל מיינאף מלכים זי, פלעג האלטן זיינע דרשות אלס רב פון בוקארעשט (1864-1858). נאך נישט צום באשרייבן איז אונז-זער עמאציע בעת דעם באזוך אינעם מויו פון דער געשיכטע פון די יידן אין רומעניע, ווו ס'ע-נען פארברענגענע די אכזריות פון די רומענישע פאשיסטן און פון די נאציס לנבי די יידן.

דער רב הראשי ראזען איז, דער רעכטער מאן פאר די יידישע קהילה אין רומעניע. נאך דער פיערונג פון דעם כאראל-טעמפל, נאך מיטאג, האבן איבער 600 מענטשן זיך פארזאמלט אין אינעם הויפט זאל פונעם יידישן בוקארעשטער הא-טעל, "אינטערקאמיוניקאטאן". אויך דא, האבן אין א יום-טוב"דיקע אסאךספערע געהאלטן דערדעם הויכע מליכה באמטער, פלעך פרעזידענט פון דעם קולטוס דעפארטאמענט, דערנאך דער פאטריארך פון דער רומענישער ארטאדאקסישער קיר, און פירער פון אנדערע גלויבנס אין רומעניע. אלע האבן זיי געלויבט די דיפלאמאטיע און דאס טריי-שאפט פונעם רב הראשי צו זיין געבוירן לאנד, און איבערהויפט זיין לעגענעריע ראלע אלס מנהיג פון דער יידישער קהילה אין רומעניע. נאכן מיר-טאג איז אין האטעל, "אינטערקאמיוניקאטאן" פאג-רעמווען א געמאנט ביים אסאךספערע פאר-ראל אבא נפן און זיין פרוי, לכבוד דעם רב הראשי ד"ר משה ראזען.

חמשה-עשר בשבט

היינט איז ביי אונז חמשה-עשר.

א יום - טוב פאר בימער אין פראקט און אין שני? פרעג איך מין טאטע פון דער שיל ווען איר גיי. ס'זענען הייליקע פירות פון הייליקע בויטען פונעם לאנד מיט אן אייביקער זון. ס'לאנד פון יארטווינטער טרויערן, זאלט דאס נישט פארנעמען מין זון.

קינדער יארן - שיינע יארן, בלייבן פארקריצט אין זכרון. קינדער יארן - זיסע יארן, אויף שטענדיג קאזן איבער שפורן.

אין דרויסן איז א פלאס, א שני, מיט מין טאטע אין שיל אויך נישט, דאווענען וועט מען מיט כוונות, ס'איז ראש השנה לאילנות.

באקסער, פיגן, וועט מען טיילן, מאנדלען, ראזשינקעס און טייטלען, ס'איז א מתיב בנאמנות, ס'איז ראש השנה לאילנות.

פריילעך איז ביי אונז אין שטעטל, פריילעך איז אויף נאט'ס וועלט, ס'איז נישט א טאג אכא וואס ער,

לעף שאדאן

הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן

שלילת כל אפליה גזעית או דתית - עקרון יסודי בתורת משה

פרשת שמות

"ותור בנח פרעה... ויך את המצרים... שני אנשים עבריים ויצים... ולבנה דרין שבע בנות..." (שמות ב', 16-5)

סוקריהמרה הראשונים סמנים אירועים היסטוריים שאין דומה להם בהשקפתם: לידת משה רבינו, שעל שכו נקראה תורתנו הקדושה ("וכדורות משה עברי"). ולידת העם העברי ודתו. והנה בעצם תיאור האירועים והשתלשלותם משובצים, כאילו בדרך-אנג, פרטים כהצלתו של משה על-ידי בתיה בת פרעה, הכאת המצרי ע"י משה. נויפת משה בשני העברים הניצבים, ולבסוף- הגשת עורה לבנות כהן מדין. כ"אילו בדרך-אנג, אמרנו. כי לאמיתו של דבר פירוטם של כל אלה לא מקרי הוא כלל וכלל. (ורמז רק לזה אנו מוצאים בדבריו המפרש הענקי בעל "אור החיים" באמרו על סיפור מעשה-ההצלה של בתיה "דקדק הכותב להודיע דקדוק אופן המעשה"). לא מקרה הוא אף מיקומם של הסיפורים האלה. שירוש כל האירועים האלו הסך הוא, בבחינת' ואלה כוסים על הראשונים, המשיך לאותו הרעיון העובר כהוט השני בתורה כולה, החל מספר בראשית ועד תומה, ותוא: שלילת כל אפליה גזעית או דתית. ברומה לעשו הרשע, שהיה בנו של צדיק יצחק, עליו מסופר בספר בראשית, באה התורה לספר על בתיה החסידה, שהיה בתו של פרעה הרוזן, במטרה להנציח הסידת-אומות העולם זו ומעשיה הנעלים, שהודות להם שטח וזכר לשם להוקרה לאורך כל הדורות. ואילו שמו של אביה נשאר לשמצה ולדרואן עולם.

בוא וראה לאיזו הערכה ונחמה אותה מצוית שחרפה במשה לעבור על הנוירה שגור אביה הרוזן ולהציל ילד עברי! "ותשלח את אמה ותקחה" - הא קא שמענו לו דאשתרבב אישטרוכני (בבלי סוטה י"ב ע"ב ב'). כלומר: אף שהתיבה לא היתה בוויסגידה,

היא הושיטה את ידה תוך כסחון שהם יהיה בעזרה להצליח במשימתה הנעלה; היא האמינה שידה השתרבה, תתארך ותת-מח עד שתשיג את התיבה עם הילד העברי. וכל זאת - מדגישה לנו התורה-פעלה בתיה מצרית בת פרעה, שהתייחסה בשלילה גמורה לכל אפליה גזעית ודתית. "מכאן אחת למד שכוון של גומלי חסדים. אעפ"י שהרבה שפות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראה לו בתיה בת פרעה, ואף הקב"ה לא קראו בשם אחר". מדרש רבה שמות פ"א. כאות הוקרה ונחמה ששמו של הילד ייקרא בשם המצרי, משה, ולא בשמו העברי, טוב או טוביה, שניתן לו ע"י הוריו. ולא עוד, אלא - לפי דעת רבי יוסי בן הנינה - גם זכחה "לראות את השכינה", שהופיעה - לפי ביאורו של בעל "אור החיים" - ברמות של "אור גדול".

... החוט ממשיך להשתדל. "ויגדל משה, ויצא אל אחיו... וירא אש מצרי מכה איש עברי מאחוריו... ויך את המצרי". מעור-בוזה זו של משה נראית, במבט ראשון, כאקס הנובע מרגש של סולידאריות עם אחד מאחיו שהותקף ע"י מצרי. ברם המערכה הבאה תדגים לנו, שעמדתו של משה, להגין על הנחקק, עמדה עקרונית היא: "ויצא ביום השני והנה שני אנשים עבריים ניצבים". הפעם לא עוד מדובר על עברי שהותקף מצרי, אלא על עברי שהותקף ע"י עברי שני. ובכדי שלא נגיע למסקנה המוטעית לפיה משה רבינו הגין בכלל על כל יהודי נדרף, מבלי להתחשב, אומנם, עם לאומיותו של הרוזן-באה התורה ומראה לנו סצינה שלילית בסידרה: "ולכחן מדין שבע בנות... ויקסמה ויושיען". במקרה זה, התוקפים והנתקפים, שניהם, אינם בני-בית, הוי אומר: רגש הצדק של משה פעל בכל המקרים. ואותו העמיד לשמצה כל הנרדפים בלי הבדל דת וגזע.

עקרון צדק זה, שלילת כל אפליה גזעית ודתית, באה התורה להדגיש בתיאור הפרטים שהזכרנו והציגה אותם - בגודל השיבוה-דחוקא בראשית ההיסטוריה שלנו, במקביל ללידת משה המנהיג ושעת היותו לעם.

ביקור

ביום שישי (14 בינואר ש.נ.), ביטרה את קהילתנו משלחת המורכבת ממר צ'לס ברק ואלין ספרן ועוררו של הסינאטור צ'לס פרסי, וי"ר ועדת מדיניות חוץ של סניט ארה"ב וגברת ננסי סטיי-טון, עוזרתו של הסינאטור קליפורן פאר. האירועים נתקבלו ע"י כבוד הרב הראשי דר. דוד משה רוזן שליט"א וניהל אתם שיחה בעניני-גם הנוגעים את קהילת יהודי רומניה. בשיחה היו נוכחים: העו"ד מר אמיל שטר, מו"ל ועד קהילות היהודיות ברומניה והמהנדס מר טוביה בלומנפלד, וי"ר הקהילה היהודית בבוקרשט. בערב, האורחים השתתפו בתפילת עקבת שבת, בבית הכנסת הקורלי בבוקרשט.

דברי תורה

סאת הרב יצחק מאיר מרילוס - בוקרשט

וניצלו בני ישראל מכליה ובאם היה נכנס משה לארץ ווראית שהוא היה בונה את בית-המקדש ולא היה השם שופך חמתו על העצים ועל האבנים לפי דברי חכמינו ז"ל (מסכת סוטה דף ט' ע"א) דוד ומשה לא שלטו שונאיהם במעשה ידיהם בימי נעוריו מצאית בספרים שהביאו בשם בעל "מגלה עמוקות" כי באם היה נכנס משה לא היה נהרב בית-המקדש וצינתי המקור לשיטתו מדברי חכמינו במסכת סוטה זו וברוך השם חסדו שכונתי לדעת הגאון וצדיק וגמדים מאמרים במדרש בראשית פ' י"ב סימן ט"ו בראשית ברא אלקים בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם כמדת הרין וראה שאין העולם מתקיים הקדים מרת הרחמים ושתפה למידת הרין ומקשים דאם לא נתקיימה המדה ההוא מרוע רמז הכתוב במאמר בראשית ברא אלקים ולמה נכתב בתורה דבר שלא נתקיים אך נראה שבאמת נשאר גם כח מרת הרין שלפעמים יש בו צורך לתקון העולם ולרוממא בזה שנטל משה הרין על שהקשה לרבר בני ישראל מכליה וזה מאמר הכתוב וידבר אלקים מרת הרין מזה אהרי רכות בשנים אני השם מרת הרחמים תצלה ממדה זו.

ע"כר וגוסה המלמט

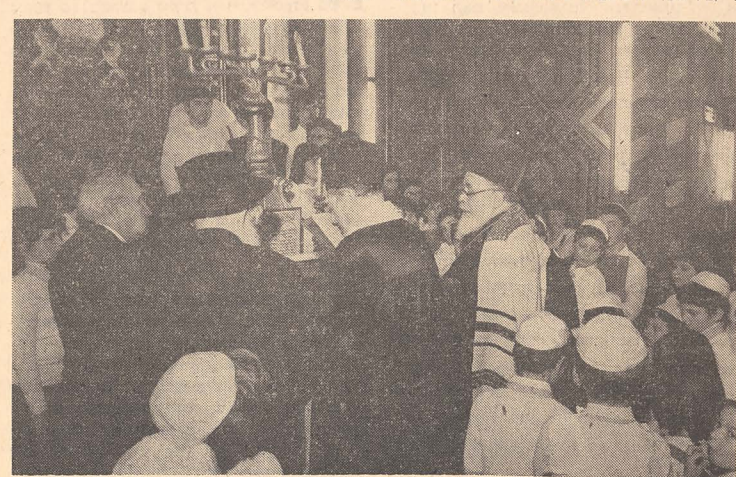
ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות

ילדי ישראל נוטעים עצים

לזכר קדושי הפוגרום מבוקרשט. משנת תש"א

יצא עכשיו, נראה, לשווייץ ובמקום לשבת בבלא יסיום את חייו בהרי האלפים. קול דמי אחינו הקדושים והמקוריים עוקעים אל-נו ואף מצפון העולם - הצהיר מרן הרב הראשי בנאומו - ושווא! באמת, "לית דין ולית דיין" כשמדובר ברם יהודים! האם אין בושה וכלימה ומכשירים לחשוב את דמנו שנישפך כמים?" מקהלות הנוער ותלמידי התלמוד-תורה השתתפו במסגרת השישים, "אני מאמין", "עם ברענט", "שיר הפ מיונים" יצרו אורה של התנגשות רבה בתוך הקהל הגדול שהצטופף באולם הגדול עד אפס מקום. התפילות נערכו על ידי מרן הרב הראשי דר. דוד משה רוזן, הרב ר' יצחק מאיר מרילוס, החו-גים ו'קווסקי, הרגין ומקהלת בית-הכנסת. השגירו החיש של מדינת ישראל ברומניה, מר צבי ברוש, השתתף בכסם, יחד עם כמה מאנשי השגרירות.

Eminența Sa evocă numele martirilor

ואלה שמות בני ישראל